

יד
מהרי"ץ

שערי יצחק

השיעור השבועי

מפי מרן הגאון
הרב יצחק רצאבי שליט"א
פוסק עדת תימן

השיעור נמסר
במוצאי שבת-קודש
תולדות
כסלו התשפ"ה בשל"ו
בבית המדרש פעולת צדיק
בני ברק

לק"י

נושאי השיעור:

ביאור דעת הרמב"ם ועוד ראשונים, כי במצות 'זכור את יום השבת לקדשו' כלולה גם ההבדלה במוצאי שבת, ודברי הפוסקים שכתבו כי למצוה זו אין זמן קבוע, וכי בכל פעם שהאדם אומר או עושה דבר הקשור לשב"ק הוא מקיים בכך מצוה זו. וביאור נפלא בנוסח הברכה המקובלת 'שבת שלום'.

חידושים מיוחדים ממהר"ז הרופא בנימוקיו – אשר עודם בכת"י – על דברי הרמב"ם בפרק כ"ט מהלכות שבת, וביאורם. טעמים נחמדים לנוסח ברכת הקידוש בשבת, רצון ג' פעמים, זכרון שתי פעמים, שבת ג' פעמים, וקדושה שש פעמים.

תמיהה על חידוש המנחת חינוך, כי מי שאינו אומר את נוסח הקידוש כפי שתיקנו חז"ל, אינו יוצא ידי חובת קידוש מדאורייתא.

תגובה למכתב תשובה, מאת מח"ס בארות אליהו על פסקי מהרי"ן, לגבי הנאמר מפי מרן שליט"א בשיעור הקודם בנוגע למ"ש בדעת מהרי"ן בעניין זה. ובירור האם המושג 'אשתמיטתיה' הוא דרך כבוד או דרך ביזוי.

ג' סיבות להכרעת מרן שליט"א לדינא, כי גם הנשים יכולות וצריכות לברך על ההבדלה. בשבח ישיבת 'איתן התורה' בעיר אלעד ת"ו, ופתיחת הרישום לשנת הלימודים הבאה.

כל הזכויות שמורות למרן שליט"א

השיעור יוצא לאור ע"י מוסדות יד מהרי"ן – בני ברק

טלפקס: 03-5358404. נייד: 050-4140741

דוא"ל: y5358404@gmail.com

להאזנה לשיעור דרך הטלפון:

קול יהודי תימן – 072-33-23-642 שלוחה 6

מספר השיעור בקו "קול יהודי תימן" ובחברות "שערי יצחק" – 765

לשמיעת השיעור במערכת קול הלשון – 03-6171031

ניתן להקדיש כל שיעור להצלחה ולרפואה, או לעילוי נשמת.

השם יוזכר בל"נ בתחילת השיעור מפי מרן הגאון שליט"א,

וכן באמירת "מי שבירך" בסוף השיעור.

פרטים בטלפון: 050-4140741.

והתורמים והמסייעים להפצת התורה ולזיכוי הרבים, ימלא המקום ברוך הוא

כל משאלות ליבם וליבכם וליבנו לטובה ולברכה, אכי"ר.

בשם רחמן.

השיעור מוקדש להצלחת ר' עשהאל קנט ב"ר ישראל, מארצות הברית, ולהצלחת נ"ב שושנה שתחי', וכל בני משפחתם, ברוחניות ובגשמיות. וכן להצלחת דותן בן זכריה הי"ו, וכל בני משפחתו, ברוחניות ובגשמיות. ושיזכו לבנים תלמידי חכמים, עוסקים בתורה ובמצוות. בעבור שהתנדב ר' עשהאל הי"ו ביד רחבה ובנפש חפוצה למוסדות יד מהרי"ץ.

וכן השיעור מוקדש ע"י רבי יהודה בן שלמה הי"ו, מארצות הברית, לרפואת נ"ב היולדת מרת שמחה בת משה שתחי', ולבריאות איתנה ונהורא מעליא. ולהצלחת בנם משה נ"י, שיגדל לתורה לחופה ולמעשים טובים, יחד עם כל בני ביתם שיחיו, בעבור שהתנדב למוסדות יד מהרי"ץ.

כמו כן השיעור מוקדש ע"י האשה הכשרה מרת רחל יהודית בת דוד מאיר יגי שתחי', מארצות הברית, להצלחת אחותה מרת סימון שמחה שתחי' בכל העניינים, ולהצלחה מרובה בפרנסה, בעבור שהתנדבה ומתנדבת תמיד למוסדות נתיבות מהרי"ץ.

כמו כן השיעור מוקדש ע"י ידידנו רבי משה בן יעקב הי"ו, מארצות הברית, להצלחת מרת חנה בת שמואל הי"ו, שתזכה ללידה קלה ע"ד הטבע בעתה ובזמנה. וכן להצלחת יהושע בן דניאל ועדי בת רפאל, בכל העניינים. בעבור שהתנדב לכולל נתיבות מהרי"ץ.

המקום ברוך הוא ירצה נדבתם, ויברך מעשה ידיהם, ומכל צרה ונוק יצילם, וישלח ברכה רווחה והצלחה בכל מעשי ידיהם, וימלא כל משאלות ליבם וליבכם וליבנו לטובה ולברכה, אכ"י.

ביאור דעת הרמב"ם ועוד ראשונים, כי במצות 'זכור את יום השבת לקדשו' כלולה גם ההבדלה במוצאי שבת, ודברי הפוסקים שכתבו כי למצוה זו אין זמן קבוע, וכי בכל פעם שהאדם אומר או עושה דבר הקשור לשב"ק הוא מקיים בכך מצוה זו. וביאור נפלא בנוסח הברכה המקובלת 'שבת שלום'.

זְכוֹר אֶת יוֹם הַשַּׁבָּת לְקַדְשׁוֹ [שמות כ', ז'].

לדעת הרמב"ם ועוד רבים מן הראשונים, מצוה זו כוללת גם את עניין ההבדלה במוצאי שבת. 'זכירת שבח וקידוש' [כלשון הרמב"ם, וכמבואר בשיעור הקודם]. דהיינו, שאנחנו מייחדים את יום השבת, גם בכניסתו וגם ביציאתו, שהוא מקודש ומרום ומיוחד מכל ששת ימי החול שעברנו, ובמוצאי שבת לקראת ששת הימים הבאים. כולל בזה שמשבחים את הקב"ה, אשר נתן לנו את היום הזה, ומפרטים את קדושתו ומעלתו. וכן במוצאי שבת, 'המבדיל בין קודש לחול'. ישנו הבדל.

ישנם פוסקים הסוברים, כי כיון שהמצוה היא 'בדברים', דהיינו שכל אחד יכול לומר את העניין כפי צחות לשונו, אמנם חז"ל קבעו את נוסח הקידוש, אבל מן התורה אין נוסח, כפי שאין נוסח לברכת המזון וכן לתפילה, וכדומה, א"כ גם לפני שאנחנו מקדשים על הכוס, על היין, שלפי דעת רוב

הפוסקים זהו מדרבנן, אזי בתפילה כבר יוצאים ידי חובה. שהרי בתפילה אנחנו אומרים, אתה קידשת את יום השביעי לשמך וכו'. לכאורה, כבר יוצאים בכך יד"ח. עוד לפני הקידוש.

במגן אברהם [סימן רע"א ס"ק א'] כתב כך, ונ"ל דמדאורייתא בקידוש שאמר בתפילה סג"י. דקרא כתיב 'זכור את יום השבת', והרי זכר אותו. כי על הכוס, זהו רק מדרבנן.

והמשנה ברורה [שם ס"ק ב'] כותב על כך בזה"ל, כתב המ"א, דלפי זה מדאורייתא בקידוש שאומר בתפילה סג"י, דקרא כתיב זכור את יום השבת, והרי זכר אותו. וקידוש במקום סעודה, מדרבנן, כמש"כ הב"י בסימן רס"ט. והביא המ"א ראייה לזה מן הגמרא, דיוצא מה"ת בתפילה. ע"כ אם ספק לו אם קידוש או לא, א"צ לחזור ולקדוש, דספיקא דרבנן לקולא [פמ"ג]. גם דקטן שהגיע לחינוך, יכול להוציא לפי זה אפילו לגדול בקידוש, אם הגדול התפלל כבר.

ואולם יש לפקפק בזה הרבה. דהא קי"ל לעיל בסימן ס' ס"ד, דמצוות צריכות כוונה לצאת בעשיית המצוה, ומסתמא אין מדרך העולם לכוין לצאת את המ"ע דזכור בתפילה, כיון שיש לו יין או פת ויכול לקדש עליהן אח"כ בברכה כדין.

וכי חושבים על 'זכור את יום השבת', בתפילה? הרי כעת אנחנו מתפללים, יודעים שאח"כ אח"כ ישנו קידוש על היין. א"כ האדם מתכוין לצאת ידי חובה רק בקידוש על היין, ולא בתפילה.

וטוב יותר שיצא אז המ"ע דאורייתא, משיצא עתה ויהיה בלא כוס ושלא במקום סעודה. ועוד כמה טעמים אחרים שיש לפקפק בזה, וכמו שביארתי בבה"ל. ע"כ יש למנוע מלצאת ידי קידוש ע"י קטן. ואפילו אם יזהר השומע לומר עמו מלה במלה, ג"כ נכון למנוע מזה, אם לא שמונח לפניו ג"כ פת או יין בעת הקידוש, וכדלקמיה בסוף סק"ג.

[לגבי מחלוקת הפוסקים אם בתפילה יוצא אדם ידי חובת קידוש מן התורה, מהרח"כ בשם טוב על הרמב"ם ריש פרק כ"ט משבת פשיטא ליה שבתפילה יוצא ידי חובת קידוש והבדלה מן התורה. לעומת זאת, מדברי אחד מחכמי צנעא האחרונים בתשובה שהדפסתי באור ישראל גליון ג' דף ד' ע"א ד"ה ואעפ"י, משמע דסבירא ליה שאינו יוצא בתפילה ידי חובת קידוש מן התורה. ושם ייחסתי תשובה זו למהר"ש שמן בעל פך השמן, אבל אחרי שנים רבות שזכיתי להכיר צורת כתיבתו, נתברר שאינה שלו. והנה הרמב"ם שם

שערי יצחק – השיעור השבועי

לפי זה, עד שהמג"א אומר כי בתפילה יוצאים יד"ח, הרי כבר לפני כן – כאשר אמרנו את הפיוט לכה דודי לקראת כלה וכו', בואי כלה, כבר יצאנו יד"ח. אמנם הפיוט הזה – שחיברו מהר"ר שלמה אלקבץ – ניתקן יותר מאוחר. אבל כבר לפני כן, עוד לפני תפילת העמידה, מה שאומרים לכבוד שבת, 'בואי כלה', לכבד את השבת, גם בזה יוצאים יד"ח.

וכיוצא בזה בקריאת פסוקי קדושת השבת, בקריאת ויכולו, או ושמרו בני ישראל את השבת, וכל אחד ואחד אומר כפי שיוזמן לו מעניני שבחו וקדושתו, (ובעל פה) [ובפה] בלא שום נקיטת חפץ, לא כוסו ולא פתו עכ"ל.

לא צריך אז כוס, וגם לא פת. אפילו דיבור בעלמא. וכן בשבת בבוקר, כאשר אנחנו מקדשים על הכוס ואומרים, אם תשיב משבת רגלך וגו'.

יוצא כי בעצם, באמירות הללו, מקיימים מצות עשה מן התורה. גם אם כבר יצאנו יד"ח, בכל פעם שאומרים זאת, מקיימים בכך מצוה שוב. זהו כפי שהאדם הניח תפילין, ושוב הפעם מניח תפילין. וכן ישב בסוכה, חוזר אח"כ לשבת בסוכה. זאת ג"כ מצוה, שאפשר לעשותה פעמים רבות.

בליל פסח, ישנה מצות עשה מן התורה לאכול כזית מצה. ודעת הרמב"ם [בתחילת פרק ששי מהל' חמץ ומצה] – כך מדייק מהר"ל מפראג, והאריך ע"ז בשדי חמד – כי מי שאוכל עוד כזית, ועוד כזית, הוא מקיים מצות עשה מן התורה. זה לא שלאחר שהוא כבר יצא יד"ח, כבר אין הבדל אח"כ האם הוא אוכל מצה, או אוכל דברים אחרים. אלא בכל אכילת מצה, הוא מקיים שוב ושוב מצות עשה מן התורה.

אותו הדבר בנדון דידן. כל דבר שהאדם עושה בשבת – ועוד מעט נראה כי זה לאו דוקא בשב"ק, אלא אפי' בכל ימות השבוע, כי למצוה הזאת אין לה זמן קבוע – יוצא יד"ח מצות 'זכור את יום השבת לקדשו'. גם במשך ימות השבוע, אם מישהו יגיד משהו לכבוד שבת, את המעלות של-שבת.

בהמשך הוא – בספר פסקי תשובות שם – מביא כך, אמנם למעשה כבר העיד החתם סופר בתשובותיו [סימן ט"ו וי"ז, כ"א וקמ"ג] כעין דברי המשנ"ב הכא, דלדידן כיון שתניקנו לנו חכמינו ז"ל קידוש על היין ובמקום סעודה, הרי אנו כמכוונים בהדיא שלא לצאת ידי חובת קידוש בתפילה, וכאילו לב חכמים מתנה על זה, כדי שיצאו חובת קידוש

בהלכה ו' כתב וז"ל, מדברי סופרים לקדש על היין ולהבדיל על היין. ואעפ"י שהבדיל בתפילה, צריך להבדיל על הכוס עכ"ל. ולא כתב גם כן ואעפ"י שקידש בתפילה, צריך לקדש על הכוס, משמע דדוקא ידי חובת הבדלה יוצא בתפילה, אבל ידי חובת קידוש אינו יוצא בתפילה. והטעם ברור, דשאני הבדלה, שהרי אומר את הנוסח בתפילה לשם הבדלה. ועדיין צריך בירור. איתמר.

וכנראה אין ראייה מדברי הרמב"ם הללו, כי הוצרך לכתוב כך כפי המבואר בגמ' ברכות לג. בתחילה קבעו אנשי כנה"ג בתפילה, העשירו קבעוה על הכוס.

יש בכך נדון ארוך ורחב בספרי האחרונים, ולקצר את הדרך, נביא את הפסקי תשובות [שם אות ו'] שמביא כך, וכבר בראשונים מצינו שנחלקו בדבר זה, אשר כמעט כל גדולי האחרונים חיו דעתם בזה.

וגם חידושו של הגרעק"א [בהגהותיו לשו"ע הכא], אשר יתכן שכל שמזכיר שבת ואומר 'שבתא טבא', גם כן יוצא ידי חובת מצות עשה ד'זכור את יום השבת לקדשו'.

לדעת הגרעק"א איגר, כאשר אומרים 'שבתא טבא', יוצאים ידי חובת קידוש. 'זכור את יום השבת לקדשו'. הוא מתכוון, למה שהם אומרים באידיש 'גוט שבעס'.

גם אנחנו אומרים, 'שבת טוב ומבורך'. זהו הסגנון, 'שבת טוב'. בדרך כלל, אנחנו אומרים זאת ביום, כי בליל שבת אנו אומרים על הכוס – לפני שאדם שותה יין, או ייקשרף וכו', הוא אומר זאת לכבוד היום – 'שבת שלום', ובבוקר 'שבת טוב ומבורך', וכן במנחה. ויש המדקדקים שאומרים במנחה את שניהם, 'שבת שלום טוב ומבורך'. כיון שסעודה שלישית, כוללת את הכל. ועיין מ"ש בס"ד בש"ע המקוצר סימן נ"ט סעיף י"ז. עכ"פ הסגנון 'שבת טוב', קיים גם אצלנו. אומר הגרעק"א, כי באמירת סגנון זה, יוצאים יד"ח מצות 'זכור את יום השבת לקדשו'.

מביא על כך בפסקי תשובות, מצאנו לו חבר בראשונים, הלא הוא הרשב"א בתשובותיו [ח"ד סימן רצ"ה] שכותב בזה הלשון, 'קידוש מן התורה, היינו לזכור אותו בכניסתו, כעין שבח וקילוס – זה דומה לסגנון של הרמב"ם, 'זכירת שבח וקידוש' – כענין מאמרם [שבת דף קי"ט]. רבי חנינא שהיה אומר נצא ונקבל פני שבת מלכתא, והיה מקלס ואומר בואי כלה.

דאורייתא מן המובחר על הכוס ובמקום סעודה כתיקון חז"ל.

כיון שאנחנו מחכים לכוס, אזי מה שאנחנו אומרים מקודם, אנחנו מתכוונים שלא לצאת בכך יד"ח.

והנה באמת בכל פעם שמזכיר את יום השבת בדברי שבח וקילוס, מקיים מצות עשה דזכור את יום השבת לקדשו, ואפילו בימות החול, אלא הרי זה מצוה 'קיומית' ולא 'חיובית' (כשמקיימה מקיים מצוה, אך אינו חייב בה), משא"כ בליל שבת מוטל חובה חובה על כל אחד ואחד לקיים מצוה זו, וכאמור חובת חובת מצוה זו מקיימים אותה על הכוס ובמקום סעודה. לגבי היתר, מי שמוסיף, כל המרבה הרי זה משובח.

*

דברי הגרעק"א, הם חידוש. להגיד כי באמירת 'שבתא טבא', מקיימים בכך 'זכירת שבת וקידוש?' אתה מברך את חברך, שתהיה לו שבת טובה, ותו לא. קידוש, בודאי שאין כאן. איפה ה'קדושה'?

דנים בכך האחרונים, וגם בפסק"ת שם בהערה [67] הביא בזה"ל, וכ"ה בשו"ת תשובה מאהבה ח"ב סי' רל"ט, והרי זה שבח וקילוס לשבת.

ובעניין תמיהת הביה"ל [ד"ה דאיתקש] דאין בו קידוש השבת, כבר כתבו לתרץ דמ"מ ע"י שמשבח השבת ע"י מקדשו, אעפ"י שאינו אומר בהדיא לשון קדושה, ע' שו"ת אמרי יושר שם, וכדמוכח נמי בדברי השל"ה (המובאים במשנ"ב ובה"ט ריש סי' ש"ז ולעיל הערה ו'), וכל שכן אשה בהדלקת נרות שבת, ובפרט כשמזכירה בברכה "נרות של שבת קודש", ע' שו"ת אפרקסתא דעניא ח"א סי' מ', שש"כ פמ"ז הערה י"ח בשם הגרש"ז אויערבאך זצ"ל, קצוה"ש סי' ע"ט הערה א'.

אצלינו [התימנים], הנשים נוהגות לאחר ברכת ההדלקה על נר של שבת, 'בא"י להדליק נר של שבת', הן מוסיפות 'ברוך מקדש השבת'. מהרי"ץ בעץ חיים מדבר על כך, למה עשו זאת? הוא אומר כי זהו ייסוד גאונים, מכיון שאח"כ הרי בעלה כבר יצא יד"ח קידוש בתפילה, ויוצא שהוא מחוייב רק מדרבנן, והיא עדיין מחוייבת מדאורייתא, לכן עשו תקנה שגם היא תהיה באותה הדרגא כמותו. לא ניכנס כעת לכל הפרטים בכך, הדבר תלוי בחילוקי דעות, עכ"פ ישנה חשיבות ותועלת לצאת בכך יד"ח, באמירת 'ברוך מקדש השבת'.

יתירה מכך, חושבני כי לפי שיטת הגרע"ק איגר, גם כאשר אומרים 'שבת שלום', גם כן כבר יוצאים בכך ידי חובה.

כי לכאורה, לא מובן מהו המכוון בפירוש המלים הללו 'שבת שלום'?

ראיתי על כך ביאור נפלא לפני שנים רבות. מסבירים זאת עפ"י המובא כי בבריאת העולם, כל יום - ראשון, שני, וכן הלאה - כולם רצו להיות שבת. היתה מחלוקת בין הימים. כל אחד ביקש, רבש"ע, אני רוצה להיות השבת. מה עשה הקב"ה? בעולם כיום אצלינו, כל יום הוא עשרים וארבע שעות, אבל התכנית מעיקרא היתה שכל יום יהיה עשרים ושמונה שעות. לקח הקב"ה מכל יום, ארבע שעות, הפחית מהם, וצירף אותם ביחד, ועשה שעשרים וארבע שעות יהיו שבת. עשה שלום בין כולם, כי לכל אחד ישנו חלק. מיום ראשון, לקח הקב"ה ארבע שעות, וכן משאר הימים, וביחד נהיה שבת, בצירוף כולם.

זהו 'שבת שלום'. השבת נוצרה, ועשתה שלום בין כל הימים.

ביאור זה מתוק מדבש, ובלנ"ד בשיעור נוסף נפענח את מקורותם. וע"ע לקמן ד"ה ואפשר.

א"כ יוצא כי בברכה הזאת, כאשר מברכים 'שבת שלום', פירושו כי השורש והייסוד של שבת, הוא 'שלום'. ואנחנו מברכים איש לרעהו, 'שבת' - גם בשב"ק אצלך - יהיה 'שלום'. שיהיה ההמשך, כפי השורש והייסוד של-עניין הזה.

לְכַאֲוֶרָה, הדבר נראה קצת תמוה. כי מה הפירוש, שיום ראשון רצה להיות שבת? אם כן מה הקב"ה יעשה ביום ראשון? הרי שבת היינו, 'כי בו שבת מכל מלאכתו'. מה הפירוש, שיום שלישי רוצה להיות שבת? וכי אחרי יום ראשון ושני, הקב"ה יפסיק באמצע? הרי הוא לא שבת ביום שלישי? הלא הדבר חייב להיות בסוף?

לכאורה לפום רהטא, נראה לי כדלקמן. בודאי שהעניין של שביתה, שייך רק בסוף. אחרי שהקב"ה, 'ששת ימים עשה את השמים ואת הארץ ואת הים ואת כל אשר בס', ביום השביעי צריך להפסיק, חובה שהשביתה תהיה ביום האחרון. אבל הם ראו, ידעו, את הקדושה של-שבת, ואת מעלותיה. הם לא חיפשו את עניין השביתה, אלא את המעלות של שבת, את הברכה ואת הקדושה. כפי שנאמר,

שערי יצחק – השיעור השבועי

'ברכה תאמה', דהיינו שזאת תהיה ברכה 'שלימה' – והיא קידוש היום. אבל הוא דוחה אותם ואומר, כי זה לא נראה. אלא הכוונה 'בדברים', שנמר 'אקאויל'. דהיינו כפשוטו.

חושבני שכוונתו היא, כי ישנם כאלה אשר הבינו בדברי הרמב"ם, ש'לקדש את היום בדברים' היינו, לומר ממש את נוסח הקידוש. כי כך נראה מדברי הרמב"ם בהמשך, וזהו נוסח קידוש היום, בא"י וכו' אשר קידשנו במצוותיו ורצה בנו ושבתי קדשו באהבה וברצון הנחילנו וכו', ואח"כ הוא כותב, וזהו נוסח ההבדלה וכו'. ורק בהלכה ו', הרמב"ם מדבר על 'דברי סופרים'. כך היה אפשר לכאורה להבין בשטחיות, לפי המלים.

וראיתי כי בספר המפתח [ברמב"ם הוצאת פרנקל] מציינים, כי ישנם ספרים אשר ג"כ דנים כך. מביאים שם רשימה של הרבה ספרים. וז"ל, משמע שאפילו לא צריך לקדש על היין, אלא הקידוש צריך להיות באופן ברכה מן התורה. אולי לא התכוונו להגיד מלה במלה במדויק, כי מה שאנחנו אומ' זה בודאי נוסח שישדו אנשי כנה"ג, אבל כוונתם משהו בסגנון הזה. הם מציינים בהלכה ב', נר מצוה, עין משפט, עיין פרי מגדים. ולגבי וזהו נוסח ההבדלה, מציינים שם לכמה ספרים, וז"ל, אם הוא הביא את זה אצל דין דאורייתא, משמע שהבדלה בברכה הוי מן התורה.

זהו קצת מתמיה.

בכל אופן, רבי' זכריה הרופא דוחה זאת, כי הדבר אינו מתקבל. אלא הכוונה 'בדברים', שכל אחד יגיד כפי צחות לשונו.

והוא מוסיף, כבר נשאל את רבי' אברהם, ואמר כי מי שאין אצלו לא פת ולא יין, יאמר ברוך אשר קידשנו במצוותיו ורצה בנו וכו' ברוך מקדש השבת. ולא יזכור שם ומלכות, אלא על פת או יין. לא יאמר ב'מטבע ברכה', בהזכרת שם ומלכות, כי התקנה היא רק על יין. אולם בלי יין, או לכל הפחות פת, אזי אין לומר את נוסח הברכה. זוהי תשובה מפורסמת של רבי' אברהם בנו של הרמב"ם.

ולעניין מה שדחה מהר"ז הרופא דעת הסוברים שקידוש מן התורה בדברים היינו בברכה. לענ"ד יש לדחות עוד, מדכתב הרמב"ם ריש פרק ז' מחמץ ומצה וז"ל, מצות עשה של תורה לספר בנסים ונפלאות שנעשו לאבותינו במצרים בליל חמשה עשר בניסן, שנאמר זכור את היום הזה אשר יצאתם ממצרים, כמו שנאמר זכור את יום השבת עכ"ל.

זיברך וגו', זיקדש אותי. יום קדוש כזה. הם ראו כי היום הזה הוא כ"כ מרומם, ע"כ כל אחד מן הימים רצה הוא להיות שבת.

שאלה מהקהל: אבל היכן ישנה כאן – באמירת שבת שלום – כוונה לשם מצוה, למד"א מצוות צריכות כוונה? הרי כאשר האדם אומר זאת, הוא לא מתכוון לכל הדברים הללו? גם בלי זה, לא מובא בדברי הגרעק"א לשם מצוה?

תשובת מרן שליט"א: נכון. האנשים אינם יודעים את הפירוש הזה. אבל צריך לדעת, כי ישנם הרבה דברים שאנשים אומרים, ואינם יודעים מה בעצם טמון בכך. למשל, אדם אומר לחבירו, 'שלום עליכם'. וכי האנשים מבינים, מה שהם אומרים? מה הפירוש, שלום עליכם? פגשתי חבר שלי כשהוא לבדו, ואני אומר לו שלום עליכם? למה זה בלשון רבים? מה זה 'עליכם'? צריכים לדעת את הפירוש. מי שלמד שלחן ערוך המקוצר, הוא יודע מהו הפירוש. כי האדם מורכב מארבע יסודות, אש ורוח מים ועפר, והם בריב האחד עם השני, והקב"ה עשה ביניהם שלום. כמבואר שם ביו"ד סימן ק"מ סעיף ג'. וישנם עוד כמה וכמה פירושים. ואכמ"ל.

א"כ ראשית, הדבר מונח בזה. אבל גם אם נגיד כפי המונח הפשוט, כי 'שבת שלום' היינו, שהשבת הזאת יהיה לך שלום, הסיבה היא כי יום שבת זהו יום מיוחד. גם הדבר הכי פשוט שהאנשים מבינים, כי מברכים 'שבת שלום' מכיון שזהו יום מיוחד, שהרי ביום רגיל הוא אינו אומר את זה, הוא לא אומר 'ראשון שלום'. ה'שבת' הזאת, יהיה לך 'שלום'.

חידושים מיוחדים ממהר"ז הרופא בנימוקיו – אשר עודם בכת"י – על דברי הרמב"ם בפרק כ"ט מהלכות שבת, וביאורם. טעמים נחמדים לנוסח ברכת הקידוש בשבת, רצון ג' פעמים, זכרון שתי פעמים, שבת ג' פעמים, וקדושה שש פעמים.

לרבי' זכריה הרופא, בפירושו כת"י על הרמב"ם, מה שנקרא נימוקי מהר"ז הרופא – אלטביב, ישנם כמה חידושים לגבי ההלכות הללו [בפרק כ"ט]. אקרא בפניכם את לשונו, כאשר אני מתרגם אותו כעת מלשון ערב, ללשון הקודש.

הוא מביא את לשון רבינו [בתחילת פכ"ט מהלכות שבת] מצות עשה לקדש את יום השבת בדברים, שנאמר זכור את יום השבת לקדשו. יש מן האנשים אומרים, שהוא יברך – הוא כותב בלשון ערב,

מצוה עשה, אזי ברור שזהו מן התורה? לכן הוא אומר, כי הרמב"ם מתכוון להגיד, תדע לך, נכון שאינך חושב כי כתוב זאת בתורה, אבל אני אומר לך כי זאת היא כוונת התורה. הוא הדגיש לומר בנ"ד שזהו 'מן התורה', כיון שזאת איננה פשוטות הפסוק. כי להסביר כך את הפסוק 'זכור את יום השבת לקדשו', להבין שהכוונה להגיד דברים של 'זכירת שבת וקידוש', זהו דבר חידוש. אפשר היה להבין באופנים אחרים.

נדידנו הרה"ג איתמר חיים כהן שליט"א הוסיף כאן בזה"ל, ביאור מעב"ת לשאלת מהר"ז הרופא למה אמר ז"ל מצות עשה מן התורה, כן הוא להדיא בפירוש מהר"ם עדני על הרמב"ם שם, נדפס בדברי חפץ קובץ י"ז דף ט' וז"ל, למה אמר ז"ל מצות עשה מן התורה לקדש יום השבת בדברים, למה אמר מן התורה ע"כ. וכבר ביארתי שם בהערה ב', דשאלה זו היא מפני שברוב המקומות נקט רבינו הרמב"ם מצות עשה סתם ע"כ. ועיין שם הערה ד'. וידוע כי מהר"ז עדני השתמש הרבה בפירוש מהר"ז הרופא.

ותשובת מהר"ז הרופא לשאלתו דלעיל, כיוצא בזה כתב מהר"ם עדני שם, אלא שביאר את העניין יפה וז"ל, התשובה, זה כיון שאין מתבאר מן הכתוב אלא הזכירה בלבד, והוא אמרו זכור את יום השבת, והזכירה באמת תהיה במחשבה בלבד, אבל בלשון הרי זה לא נתבאר, והיה עולה על הדעת שזכירתו בלשון אינה מן התורה. לכן לימדנו שהיא מן התורה. ומניין שהוא מן התורה. שנאמר זכור ושמור. זכור, יכול בלב. הרי שמירת הלב אמורה. הא מה אני מקיים זכור, שתהא שונה בפיו ע"כ. ומקור הדרשה שהביא בסוף דבריו, ציינתי שם בהערה ו' יעו"ש. ולעיקר השאלה, לכאורה יש להשיב עוד, דכיון שיש במצוה זו פרט נוסף מדברי סופרים, והוא לקדש על היין ולהבדיל על היין, כמו שכתב הרמב"ם שם בהלכה ו', על כן דקדק הרמב"ם לכתוב כאן דמן התורה מצות עשה לקדש בדברים. אבל יש לדחות, שהרי גם בהלכות חמץ ומצה נקט הרמב"ם מצות עשה של תורה לספר בנסים וכו' כמו שהבאתי לעיל, ושם הרי אין פרט נוסף מדברי סופרים. ואפילו לפירוש האור שמח שם ז"ל, כמו שמן התורה לקדש [בדברים] ומדברי סופרים לזכור על היין, וכי לית ליה יין מקדש אריפתא, כן הוא כאן, מצוה מן התורה לזכור הנסים ולספר אותם, ורבנן תיקנו על היין, וכי לית ליה יין אומר ההגדה על הפת וכו' יעו"ש, הרי לא הזכיר הרמב"ם בהדיא דרבנן תיקנו על היין וכו' עד שיצטרך לומר שהסיפור בדברים היא מצות עשה של תורה. מה שאין כן תשובת מהר"ז הרופא ומהר"ם עדני, שעולה יפה גם להא דהלכות חמץ ומצה עכ"ל נר"ו. ויישר חיליה לאורייתא.

*

שאלה נוספת שהוא שואל.

וביאר מהרח"כ בשם טוב שם ז"ל, לומר דלמדו חז"ל דהויא מצות עשה בגזירה שווה, מה התם מצות עשה לקדש את השבת בדברים דכתיב זכור, אף כאן מצות עשה היא לספר ביציאת מצרים דכתיב זכור, וכדאיתיה התם [ועיין מגיד משנה שם, ואכמ"ל] ובמכילתא דרשב"י בפרשת בא עכ"ל. וכוונתו למכילתא שהביא הרמב"ם בספר המצוות מצות עשה קנ"ז, מכלל שנאמר כי ישאלך בנך, יכול אם ישאלך אתה מגיד לו, ואם לאו אין אתה מגיד לו. תלמוד לומר והגדת לבנך, אעפ"י שאינו שואלך. אין לי אלא בזמן שיש לו בן, בינו לבינו עצמו בינו לבינו אחרים מניין. תלמוד לומר ויאמר משה אל העם זכור את היום הזה אשר יצאתם ממצרים ע"כ. וביאר הרמב"ם שם, כלומר שהוא ציוה לזכרו, כמו אמרו זכור את יום השבת לקדשו ע"כ. ומה שכתב מהרח"כ שזו גזירה שווה, אין להקשות הלא במכילתא לא נתפרש דגזירה שווה היא, שכן מצינו בכמה דוכתי שרק המפרשים ביארו שהעניין נלמד מגזירה שווה, וכמו שכתב מעב"ת בכמה מקומות, וכאן כוונת הרמב"ם בספר המצוות לפרש שהדבר נלמד בגזירה שווה. מעתה אם איתא דזכור את יום השבת לקדשו היינו בברכה, אם כן מדוע זכור את היום הזה אשר יצאתם ממצרים הוא בסיפור דברים בלא ברכה, והלא הוא נלמד מזכור את יום השבת לקדשו. איתמר. וע"ע שו"ת הרדב"ז ח"ג סי' תתע"ט (תל"ז).

*

בהמשך דבריו, הוא עומד על דיוק נפלא. ברגע הראשון, לא מבינים זאת. הוא שואל, שאלה. 'מצות עשה מן התורה', למה הרמב"ם כתב 'מן התורה?' הוא לא הסביר את שאלתו.

התשובה. כי מובן מפשוטות הפסוקים כי הקידוש הוא בדברים. לכן אמר [הרמב"ם] כי זאת כוונת לשון התורה. אבל מפשוטות הפסוקים, לא היינו מבינים את זאת.

חושבני כי ישנו כאן, ממש חידוש נפלא, בהבנת המלים 'מצות עשה מן התורה'. נפתח את הרמב"ם במקום אחר, כגון לפני כן, בהתחלת הלכות שבת, ונראה שכתב בזה"ל, שביתה בשביעי ממלאכה, מצות עשה. שנאמר וביום השביעי תשבות וכו'. הרמב"ם לא כתב שם, שזהו 'מן התורה', למרות שהוא הביא פסוק.

נמשיך לראות הלאה, כיצד הרמב"ם כותב במקומות אחרים. למשל אחרי כן, בהלכות שביתה עשור, כתב הרמב"ם בזה"ל, מצות עשה לשבות ממלאכה בעשור וכו'.

לכן מדויק מהר"ז הרופא, מדוע דוקא כאן הוסיף הרמב"ם את המלים, 'מן התורה?' והרי אם זאת

שערי יצחק – השיעור השבועי

תימן באהבה וברצון הנחילנו. דהיינו, שבכל כתיבתו מתימן, גירסת הרמב"ם היא 'באהבה הנחילנו', בלי המלה ז'ברצון'.

השתוממתי על כך. הסתכלתי בהוצאת פרנקל, המביאים נוסחאות כתבי יד רבים, והם לא הביאו גירסא כזאת בכלל. גם לא במהדורא החדשה.

אם אתם זוכרים, בזמנו [שיעור מוצש"ק קרח התשפ"ד] הערתי על כך, לגבי עניינים דומים, כי אם כן נראה לי שאי אפשר לסמוך עליהם בעצימת עיניים, בגלל שנראה כי ישנן כמה נוסחאות שהם כנראה לא ראו. לא הבחינו, או לא הגיע לידיהם. תמוה בעיני, שהם לא התייחסו בענייננו לכך. אין זכר לזה, לא הביאו כלל שישנה גירסא כזאת, שהמלה ז'ברצון' חסרה. איננה.

ואמנם מצד שני, אצל מהר"ז הרופא, הדבר היה פשוט, שהרי הוא מסביר למה כתוב ז'רצון' שלוש פעמים, א"כ בודאי שהוא גם גרס כך ברמב"ם, כי הוא מפרש את הרמב"ם. ומאידך גיסא, מה שהוא – אותו חכם הנז"ל – כותב כי כך זה בסידורי תימן, יש להעיר כי הדבר אינו ממש בכולם. אכן ישנם כתיב כאלה, אבל ברובם כנראה כתובה המלה ז'ברצון', וכמו שמקובל גם בידינו.

הוא מעתיק שם אח"כ את לשון מהר"ז הרופא הללו [בדף תר"ד] בזה"ל, כבר שאל הרז"ה, למה נאמר ז'רצון' בברכה זו, שלוש פעמים. לומר שהוא [הקב"ה] רצה בנו בשבת בראשית שנאמר ויכולו וגו'. ורצה בנו בשבת שניתנה למשה בסיני, כמו שתיקנו למשה ציויתה על הר סיני. ורצה בנו בשבת חיי העולם הבא, שאומרים שאתה רוצה בה. הוא לא העתיק בדיוק את המלים של רבי זכריה הרופא, הוא השמיט – יותר נכון שינה – שתי פעמים את המלה 'שנאמר'. בדקתי זאת בעצמי, יש לי שני כתבי יד של נימוקי מהר"ז הרופא, הכתיב שנמצא בפני שזהו כתיב שהועתק באמצעותו והשגחתו של מהר"ר יחיא יצחק הלוי, ועוד העתקה ישנה מלפני כ-500 שנה, מאיזור חבאן. ספר עתיק. בשניהם כתוב, 'שנאמר'.

אכן הדבר נשמע לכאורה מוזר. כמו שנאמר למשה ציוית על הר סיני? וכן 'כמו שנאמר' מנוחה שאתה רוצה בה. כי כאשר אנחנו אומרים 'שנאמר', אצלינו פירושו שזהו פסוק בתנ"ך.

למה נאמר סגנון ז'רצון' בברכה זו, שלוש פעמים. שמעתם? אנחנו לא חשבנו בכלל על שאלות כאלה. ואח"כ הוא שואל עוד, למה עניין ז'כרון' כתוב – בנוסח הברכה הזאת, דהיינו הקידוש – שתי פעמים. וכמרכן, למה עניין 'קדושה' כתוב שש פעמים. לא שמנו לב לכך. אנחנו איננו חושבים על זה.

תשימו לב, אשר קידשנו במצוותיו ז'רצה' בנו, ושבת קדשו באהבה ז'ברצון' הנחילנו, ושבת קדשו באהבה ז'ברצון' הנחלתנו. עניין הרצון, לאו דוקא המלה ז'רצון' אלא שורש המלה ז'רצה', כתוב שלוש פעמים.

והוא אומר תשובה, כי זהו כנגד שלוש שבתות. הכוונה לומר שהוא [הקב"ה] רצה בנו בשבת בראשית, שנאמר ויכולו השמים וגו'. ורצה בנו, בשבת שניתנה לנו בסיני, כמו שנאמר למשה ציויתה על הר סיני. [מרן שליט"א פונה לציבור בשאלה:] האם אתם מכירים פסוק כזה? ורצה בנו, בשבת חיי העולם הבא, שנאמר מנוחה שאתה רוצה בה.

[וע"ע בטור או"ח סימן רצ"ב, ובכל בו]. הוא עונה כי ישנן שלוש שבתות. ישנה שבת בראשית, וישנה שבת שניתנה לנו על הר סיני, וישנה שבת לחיי העולם הבא. הרי העולם הבא נקרא שבת, לכן אנחנו אומרים בשב"ק (אחרי מוסף, וגם אחרי מנוחה) 'כל ישראל יש להם חלק לעולם הבא', כי העוה"ב נחשב שבת.

נראה כי זהו חידוש גדול. אני לא הבנתי כך, אף כי היה מוקשה בעיני מהו פירוש המלים הללו, 'מנוחה שלימה שאתה רוצה בה'. והוא מסביר לנו כאן היטב. חיפשתי בספרים, כגון באבודרהם, וראיתי כי הם מפרשים בפשיטות שהמדובר הוא לגבי שבת רגילה. להגיד כי 'מנוחה' – אינני יודע מדוע הוא השמיט את המלה 'שלימה' – שאתה רוצה בה, זהו חיי העולם הבא, הדבר נשמע לי כהבנה מחודשת בכוונת התפילה. אבל הדבר מתקבל על הדעת. מלתא דמסתברא. ולפי מה שחיפשתי כתבו כך רק בספרים שבדורנו, ובדור שלפנינו.

*

בעת, עוד חידוש. אנחנו אומרים, ז'שבת קדשו באהבה ז'ברצון' הנחילנו. ולפי כתבי היד שהיו בידו של חכם אחד, הוא כותב בזה"ל, כ"ה הנוסח בכל כ"י, ובסידורי

התשובה היא, כי מצאנו כמה וכמה מקומות, שמשתמשים במלה 'שנאמר' לאו דוקא לגבי פסוק בתנ"ך.

הדבר הראשון, זאת גמרא מפורשת במסכת ברכות [דף נ"ה ע"ב], לקיים מה שנאמר, כל החלומות הולכים אחר הפה. וכבר מעירים על כך שם, כמה מפרשים עמדו על זה.

לפעמים ישנו 'שנאמר', מהספר בן סירא, אבל לכל הפחות זהו פסוק. נחשב כמו פסוק.

אפי' רבינו הרמב"ם כותב בהלכות מתנות עניים [פרק י' הלכה ג'] כך, הקדוש ברוך הוא קרוב לשועת העניים, שנאמר שועת עניים אתה תשמע. 'שנאמר'. וכי ישנו פסוק כזה? אין פסוק כזה. הדבר כתוב בנוסח נשמת כל חי, בנוסחת הספרדים. לא התימנים, ולא האשכנזים. והרמב"ם בעצמו, אין לו את זה בנוסח נשמת כל חי.

העיקר, שלמדנו כי המלה 'שנאמר', כפי שכתב מהר"ז הרופא, זאת איננה טעות. ולא היה צריך לשנות ולכתוב תמורתה שתיקנו, שאומרים, כמו שעשה אותו חכם, בלי שום הערה.

*

כעת לגבי השאלה, למה כתוב 'זכרון' שתי פעמים? אנחנו אומרים פעמיים, א' 'זכרון' למעשה בראשית, ב' 'זכר' ליציאת מצרים.

דרך אגב, מביאים בשם צדיקים, כי כדאי להאריך במלה 'זכרון', כי זאת סגולה לזיכרון. כי 'זכר' ליציאת מצרים, זה פחות. מעשה בראשית, זהו הדבר הכי רחוק מאתנו. לכן המלה יותר קצרה, 'זכר', כי עד יצ"מ זהו פחות זמן. משא"כ עד בריאת העולם, זהו הבדל של שנים רבות.

ההפרש בין זכרון לבין זכר, הוא כמו איש, אישון, וכדומה. שהתוספת מורה על הקטנה. וואולי זה קיצור כמו איש קטון. וכן ראש, ראשון. כנלע"ד לפום רהטא.

לגבי השאלה דלעיל, עונה מהר"ז הרופא כך, כלומר, זכרהו בכניסתו וביציאתו.

המלה 'זכרון', והמלה 'זכר', רומזים כי ישנם כאן שני דברים לזכור. גם בכניסה, וגם ביציאה.

ולגבי השאלה, למה 'שבת' שלוש פעמים? א' 'שבת' קדשו באהבה וברצון הנחילנו, אח"כ 'שבת' קדשך באהבה וברצון הנחלתנו, ובסוף בא"י מקדש 'השבת'.

והוא עונה כך, כי השבת – אני קורא בפניכם את לשונו מתורגם – לפי שהשבת היא הראייה על חידוש העולם, וחידוש העולם הוא ראייה על מחדשו ברוך הוא. דהיינו, 'שבת' אחת זה לגופו, כך משמע. ו'שבת' שנייה זה על חידוש העולם, ו'שבת' השלישית זה על הקב"ה.

ולגבי השאלה, למה 'קדושה' שש פעמים? א' אשר 'קידשנו' במצוותיו, ב' ו'שבת' קדשו, ג' למקראי 'קודש', ד' ואותנו 'קידשת', ה' ו'שבת' קדשך, ו' בא"י 'מקדש' השבת.

על כך הוא עונה, כלומר שהוא מקודש מששת ימי בראשית. הדבר בא להבדיל את שבת, מששת ימי בראשית. כלפיהם, הקדושה של שבת היא יותר, כיון שיום שבת הוא מקודש יותר מכל הימים.

ואפשר להוסיף עוד, לפי שיש בשבת ארבע שעות מכל יום ויום מששת ימי בראשית, כדלעיל. והדבר כפתור ופרח.

אח"כ הוא ממשיך לבאר, לגבי נוסח הקידוש ביום טוב, אשר קידשנו מכל עם ורוממנו מכל לשון וכו'. 'ורוממנו' מעשיית מלאכה, 'ויגדלנו' בשמחה ויפארנו, במלבוש נאה ע"כ.

*

דרך אגב, הוא כותב אח"כ עוד דבר מעניין.

הרמב"ם הרי סובר, כי אין מקדשין, אלא על יין שראוי להתנסך ע"ג המזבח, ובלנ"ד עוד נדבר על כך.

מהר"ז הרופא, מביא אסמכתא לכך. מניין שאין מקדשין אלא על יין שראוי להינסך ע"ג המזבח, שנאמר [הושע י"ד, ח'] יִשְׁבוּ יִשְׁבֵי בְּצֵלוֹ, יַחֲיוּ דָגָן וַיִּפְרְחוּ כִּגְפָנָי, זָכְרוּ כִּיִּין לְבָנוֹן. אבל, לא עוצרים כאן. תרגום הפסוק הוא, 'על חמר עתיק דמתנסך בבי מקדשא'.

[סיום דבריו, אמר שובה ישראל. אך אינו מובן. אבל בכת"י העתיק הנז"ל כתוב לנכון, בהפטרת שובה. דהיינו שפסוק זה, ישוּבו וגו' הוא בהפטרת שובה].

הפלא ופלא. הרי האסמכתא כי 'זכור' זהו על היין, היא מן הפסוק 'זכרו כייין'. ו'לבנון' היינו, בית המקדש, שמתלבנים עוונותיהם של בני ישראל. זהו מ"ש בתרגום, חמר עתיק דמתנסך בבי מקדשא. נמצא שמן התרגום ישנה ראייה, אף לגבי עניין הניסוך. הדברים מתוקים מדבש.

שערי יצחק – השיעור השבועי

וַיָּבֵא אֵלָיו מִכְתָּב מֵאֵלֶיהָ"ו הַנְּבִיא [דברי הימים ב' כ"א, י"ב].

ידידנו הרה"ג אליהו מדמון הי"ו, מחבר הספר בארות אליהו על פסקי מהרי"ץ, ענה במכתב על מה שדיברנו בס"ד בשיעור הקודם, הבאנו כמה הערות לגבי דבריו בעניין ההבדלה לנשים.

הוא כותב כך, לק"י. למעכ"ת עט"ר מרן הגאון רבי יצחק רצאבי שליט"א.

זה עתה האיר לנגד עיני שערי יצחק פרשת חיי שרה, וכן חזן למעכ"ת שמביא דברי ודן בהם.

ואבוא העי"ר על מה שבעמ' י"ח (ד"ה לדעתי) כתוב בזה"ל, דוקא התירוץ שהוא אמר מקודם היה תירוץ טוב כמו שהקדמנו, אבל משום מה לא נראה לו התירוץ הזה וכו' כי "יותר נראה" שהרמב"ם נשמט למהרי"ץ ע"כ. כאילו אחר שאמרתי תירוץ טוב על מהרי"ץ, יותר נוח לי לומר שהרמב"ם נשמט לו. וחלילה לי מעשות זאת, אם לא במקום צר אשר אין דרך לנטות ימין ושמאל. וכן היה לי בעניי נדון דידן.

כי מה שכתבתי מקודם (והובא שם בראש עמ' ט"ז) אלא שלכאורה אין הכרח שמנהג זה דלא כהרמב"ם וכו', אין זה תירוץ על מהרי"ץ אלא אדרבה דחיית התירוץ הקודם, דהיינו שאפי' אם ראה מהרי"ץ שיש נוהגין שאין הנשים מבדילות בברכה, עדיין אין מזה ראייה שאינן חייבות בהבדלה. וממילא חזרה קושייתנו על מהרי"ץ למקומה, למה כתב דכיון שיש חולקים שנשים אינן חייבות בהבדלה על כן לא יבדילו בעצמן רק ישמעו מן האנשים, והרי להרמב"ם וסתמיה דמרן חייבות, וא"כ אפי' אם נאמר שיכולות לפטור עצמן באמירת ברוך המבדיל, מ"מ אם רוצות להבדיל בברכה למה לא יבדילו כמו האנשים. וכמו בתפילה וברכת המזון שאע"פ שנהגו לפטור עצמן בבקשה ובהודאה בעלמא, פשיטא שהבקיאה אם רצתה מתפללת ומברכת כמו האנשים, וכמו שנוהגות כולן בזמנינו. ועל כן כתבתי שיותר נראה שהרמב"ם נשמט למהרי"ץ, כלומר שזה נראה יותר מהתירוץ הקודם דשמא ראה רבה"ח שיש נוהגין שאין הנשים מבדילות בברכה, כי לענ"ד תירוץ זה אינו מועיל כמו שנתבאר.

ומה שכתבתי דלפי שעה אשתמיטתיה למהרי"ץ דעת הרמב"ם, אין כוונתי שנשמט ממנו דעת

תמיהה על חידוש המנחת חינוך, כי מי שאינו אומר את נוסח הקידוש כפי שתיקנו חז"ל, אינו יוצא ידי חובת קידוש מדאורייתא.

בספר מנחת חינוך [מצוה ל"א], כתב דבר חידוש, אשר נראה לי כי הוא כנגד כל הפוסקים והמפרשים. הוא כותב, כי כיון שחז"ל תיקנו נוסח לקידוש, עם שם ומלכות, אזי מי שאינו עושה זאת, הוא אינו יוצא ידי חובה. והוא מציין כמה מקומות הדומים לזה. כי אחרי שישנה תקנה כזאת, לא יוצאים יד"ח ללא זאת. נכון שמן התורה לא צריך את זאת, אבל אחרי שרבנן קבעו את זה, אזי חייב להיות דוקא ככה. הבאתי זאת בס"ד בבארות יצחק על פסקי מהרי"ץ [חלק א' דף ר"ד], וכתבתי עליו בזה"ל, תימה, דאשתמיטתיה דברי הרה"ח ספר החינוך אשר שם (בסוף ביאור המצות עשה דקידוש) – הרי ספר החינוך נמצא לפניו, ושם כתוב במפורש ההיפך ממה שהוא אומר – שכתב בהדיא בזה"ל, והעובר עליה ולא קידש השבת בדברים, ביטל מצות עשה. ואם קידשו בדברים בלא יין, אז דיעבד יצא ידי תורה. ספר החינוך כותב כך במפורש, והוא מדבר אחרי התקנה של דרבנן.

בכל אופן, בודאי שאין הלכה כמותו. וגם כיום, כגון מי שאין לו יין, גם אם הוא יגיד לא כפי סגנון הברכה, אלא יגיד מלים כפי הלשון שלו, אפי' לא מה שקשור בדוקא אל תוכן הקידוש שלנו, יצא ידי חובה. אפילו זכר ליציאת מצרים, ישנם האומרים שזה לא מעכב, כי זהו רק לכתחילה.

שאלה מהקהל: לגבי השאלה מספר החינוך, לא יכול להיות שהוא אומר כפי הנוסח שתיקנו חז"ל, רק שזה בלי יין?

תשובת מרן שליט"א: ממה שהוא כותב בזה"ל, 'אם קידשו בדברים, בלא יין, לא משמע כדבריך, אלא אומר דברים כפי הדין דאורייתא.

ומקרוב שיצ"ל המנחת מהדו' מכוון ירושלים, בשנת ה'תשמ"ח, ראיתי שם בדף קמ"ג שמציינים כבר הע' זו בשם ספר מנחת סולת, שמדברי החינוך משמע כי אף בלא אונס יצא מה"ת בקידוש בדברים מן התורה יעו"ש.

תגובה למכתב תשובה, מאת מח"ס בארות אליהו על פסקי מהרי"ץ, לגבי הנאמר מפי מרן שליט"א בשיעור הקודם בנוגע למ"ש בדעת מהרי"ץ בעניין זה. וביורר האם המושג 'אשתמיטתיה' הוא דרך כבוד או דרך ביזוי.

הרמב"ם שהבדלה דאורייתא, שהרי בעצמי ציינתי שם לעיל לדברי מהרי"ץ בסעיף א' שכתב בשם הרמב"ם שהבדלה דאורייתא. אלא שנשמט ממנו דעת הרמב"ם שנשים חייבות בהבדלה, כלומר שנשמט ממנו החשבון שאם הבדלה דאורייתא ממילא נשים חייבות בהבדלה.

ביקרא דאורייתא, ערב ש"ק סדר וזרע יצח"ק וימצא בשנה ההיא מאה שערי"ם ויברכהו ה', זעירא דמן חבריא

אליהו מדמון. השם ישמרהו ויחייהו. וישר חיליה לאורייתא, ומהגם שהשיב בזריות.

ישנן כאן – במה שהוא כותב – שלוש נקודות.

לגבי השאלה הראשונה שלנו, הוא לא התייחס לכך, ואני מבין כי שתיקה כהודאה. דהיינו מה שדיברנו בס"ד, למה מהרי"ץ כתב 'מותרות במלאכה', מה לגבי האכילה? וענינו, כי זהו קל וחומר.

אבל לגבי הדברים האחרים שאמרנו, הוא כותב שלוש הערות.

הדבר הראשון, שהוא לא התכוון שיותר נראה לו התירוץ השני יותר מן התירוץ הראשון, אלא שיותר נוח לו להגיד כי למהרי"ץ נשמט. ברור שהדבר כך. אינני יודע מדוע הוא חשב, שעשיתי שכביכול יותר נוח התירוץ הזה. לא התכוונתי לכך. כוונתי היתה, שלכאורה התירוץ השני הוא תירוץ טוב. למה להיכנס לתירוץ דחוק, להגיד אישתמיטתיה, אם יש לך תירוץ יותר טוב.

אולם הדבר השני שהוא כותב, זהו דבר נכון בעיקרו. דהיינו, אחרי שישנם מקומות, שבהם נוהגות הנשים לומר ברוך המבדיל, הוא בא להגיד כי זה לא מוכרח שהמנהג הזה אינו כהרמב"ם, כי יכול להיות שזה כך. זהו דבר אמיתי. הוא בודאי שהתכוון לכך. אבל אני, לקחתי זאת לכיוון אחר. דהיינו, על-פי המהלך הזה, יכלת להגיד תירוץ טוב על מהרי"ץ. כי כיון שהנשים אומרות, ברוך המבדיל בין קודש לחול, ומן התורה יוצאים בכך, א"כ כיון שאפשר להסביר כך את המנהג, אזי הדבר מצויין, כי נמצא שמהרי"ץ לא פסק כנגד הרמב"ם והש"ע, שהרי גם לפי שיטתם הדבר מועיל. נכון שאפשר להגיד, כי אם כן, הן יכולות לומר גם בשם ומלכות, אבל מהרי"ץ לא רצה לומר כך. מהרי"ץ הלך בין הטיפין. יוצאים יד"ח הרמב"ם, אני לא נגד הרמב"ם, אולם להרחיק לכת ולהגיד שהיא תאמר זאת עם ברכה, נכון שלפי

הרמב"ם הדבר מותר, אבל פה אני חושש לדעת החולקים.

הוא – הבארות אליהו – אמנם לא התכוון לכך, אבל אני אמרתי כי לפי מה שהוא בנה, עפ"י הדרך שהוא הלך, הוא יכל לבנות כאן תירוץ טוב על מהרי"ץ, וליישב כך את העניין.

לגבי הדבר השלישי, שהוא לא התכוון שנשמט למהרי"ץ דברי הרמב"ם, כי הוא ציין זאת בסעיף א', מבחינה מסויימת הדבר נכון. האמת היא כי זה לא סעיף א', אלא סעיף ט"ו, כי בספר פסקי מהרי"ץ הנ"ל הדבר התחלק, להלכות תפילת ערבית, והלכות הבדלה. יכול להיות שבשלב הראשון כך היה, אלא הדבר נשתנה תוך כדי עריכת הספר לדפוס. בהתחלה זה היה סעיף א', כי יש משם כותרת חדשה הלכות הבדלה, ואח"כ נשתנה להיות סעיף ט"ו. ברגע האחרון הוא שינה זאת. אבל הוא ציין במכתבו, כי זהו סעיף א', ובסעיף א' לא מדובר על כך, אלא בסעיף ט"ו. וכבר הקדים להעיר לי זאת בני הרה"ג נסים שליט"א, מעיר בית שמש ת"ו.

לא מוכרח שכל העניין נכתב בזמן אחד וברציפות, שאולי הפיסקא האחרונה נוספה לאחר מכן מכתיבת עיקר הדברים דלעיל מינה, ואשתמיטתיה מה שציין לעיל לסעיף א'...

ברם, לגופו של עניין.

לפני כן, נקדים ונבאר בעזרתו יתב' את המושג 'אשתמיטתיה'.

לפעמים כותבים גדולי עולם, כי הרב פלוני אלמוני, כך וכך, כגון הטורי זהב, 'אשתמיטתיה' כך וכך. וכן למשל הריטב"א, שכתב כך וכך, 'אשתמיטתיה' כך וכך. האם הסגנון הזה, אשתמיטתיה, זה דרך זלזול חלילה, או שזהו דרך כבוד.

הדבר אינו פשוט. ישנם כאלה שהבינו שזה בזיון, לא יפה לכתוב ככה. אתה יכול לכתוב, בסגנון 'אולי', 'נראה לי', שמא נשמט לו, אולי נעלם ממנו. בסגנון מסופק כזה. אבל השדי חמד מאריך על כך, והמסקנא שלו היא, שזהו דרך כבוד.

צריכים לדעת זאת.

השדי חמד [כללים, מערכת א', אות שט"ז], כותב בזה"ל, הרב נהר שלום בתשו' כי באה, בס' מכתם לדוד [בא"ח סי' י"א ד"ה וכל] כתב על הרב מג"א, דאישתמיטתיה דברי הרמב"ם ע"ש. ומר רבו מרן מוהרד"ף [בסי' י"ב ד"ה הגם] מסלסל בצער"ו ע"ז,

שערי יצחק – השיעור השבועי

דבי רב בפרשת קרח [פיסקא ב' דף קי"א ע"ד בד"ה זה] שהשיב על הרב נחלת יעקב בזה הלשון, דאפילו יהא כדבריו שנעלמה סוגיא זו מעיני הרא"ם לפי שעה, אין בזה חסרון. דאטו מאן דלא אסיק אדעתיה כל סוגיות בתלמוד, לאו גברא רבה הוא עב"ל.

ברור כי כוונתו על דרך הא דגטין דף ו: אמר ליה אביי, אטו כל דלא הא דר' יצחק, לאו גברא רבה הוא? בשלמא מילתא דתליא בסברא, לחיי. הא גמרא היא, וגמרא לא שמיע ליה יעו"ש.

ומכך מגיע השד"ח למסקנא, ולפי זה נראה, דאין חשש לומר אישתמיטתיה, או נעלם ממנו, וכיוצא. והדר ביה רב משמעתיה, שבת שובתו במכתב לדוד. מהרד"ף חזר בו.

אמרתי זאת, כדי למנוע טעות. כי אולי ממה שכתבתי בשיעור הקודם, שזה אולי עלבון, היה נראה קצת שזה נחשב זלזול, ע"כ כעת אני מסביר, שזה לא ח"ו כך, אלא אדרבה. קיצרתי אז מדאי.

אולם 'אשתמיטתיה' אפשר להגיד, כאשר מוכרחים. זהו אינו עלבון. אבל אם אפשר לתרץ בצורה אחרת, בודאי שישנה עדיפות שלא להגיע ל'אשתמיטתיה'. ולעצם העניין, לגבי מה שהוא טוען, כי אין כוונתו שנשמט למהרי"ץ דברי הרמב"ם, שהרי הוא – מהרי"ץ – בן זכר את מ"ש הרמב"ם כי זאת מצות עשה מן התורה, כפי שכתב זאת במפורש, אבל את החשבון הזה, שאם ההבדלה היא מדאורייתא אזי צריך להיות שגם הנשים חייבות, דבר זה נשמט ממנו. זאת התשובה שלו.

לפי עניות דעתי, הדבר גרע טפי. ואסביר למה. מה שאמרנו לעיל, המדובר כאשר אם מישוה לא זכר באותו רגע איזה דבר. אבל בנ"ד הרי זה לא 'חשבון', זהו אל"ף בי"ת. זה אחד ועוד אחד. הדבר איננו חשבון מסובך. זה לא כפל, ולא חילוק, שצריכים לעשות כאן חשבון מורכב. הדבר הוא פשוט, זכור את יום השבת, וידוע ש'שמור' איתקש ל'זכור', א"כ אם בכלל 'זכור' זאת גם ההבדלה, אזי ממילא הנשים חייבות. מי אינו עושה את החשבון הזה?

אם נגיד כדברי בעל בארות אליהו, א"כ מה רוצים אותם מפרשים ממרן הבית יוסף? הרי גם לגבינו הם אומרים, כי נשמט ממנו. לפי הטענה דלעיל, גם למרן הב"י זה לא נשמט, רק שהוא לא עשה את

דאין זו לשון של זהוריי"ת, ולא זו הדרך שתפסו בה תופסי התורה, והוכיחו ע"פ תוכחת מגולה מאהבה כאשר ייסר איש את בנו, דלפחות הי"ל לומר, ונלע"ד דאישתמיטתיה וכו', ולא להחליט וכו'. וסיים, לכן בני הוי זהיר להבא, פן יקרך עון בזה ע"כ.

הוא הסתכל על כך בחומרא, למה אתה אומר ככה? אבל השדי חמד כותב על כך בזה"ל, ובהורמנותיה דמר אמינא, דנלע"ד דאישתמיטתיה מ"ש הרב חוט השני סי' כ', והביא דבריו הרב יד מלאכי באות ל"א, דהוא לשון נקיה ודרך כבוד, לומר דבאותה שעה נשמט ממנו הדבר ההוא. כי השכחה היא טבע אנושית כוללת כל האישים, ואם יש חילוק ביניהם בין רב למעט ע"כ. והביא ראיה לדבריו כיעי"ש. וכן ניצול אותו צדיק, תלמידיה דרב ז"ל.

דהיינו, זה לא זלזול, זה לא בזיון. כאשר אומרים אשתמיטתיה, אין הכוונה להגיד שהוא לא יודע, או שלא למד את זה. הוא יודע, רק שהוא שכת, רק ברגע הזה נשמט לו, ונעלם ממנו.

השדי חמד מאריך על כך גם ב'פאת השדה', אות קמ"ב.

הוא מביא [שם דף א' תקמ"א] כי ישנם כאלה אשר מבינים אחרת, אבל מסקנתו היא כך, מדברי מרן חיד"א בספר שם הגדולים באות הוי"ו בקונטרס אחרון בשם ויידא, נראה בעליל דמסכים לדעת הגאון חות יאיר, שאינו לשון זלזול, אלא כלומר שנעלם ממנו לשעתו איזו בקיאות, כמו שקרה בן לכמה מגדולי ישראל ראשונים כמלאכים.

באותו הרגע, נשכח ממנו. אבל זה לא שהוא אינו יודע. אם תזכיר לו, הוא יאמר, נכון, טוב שהזכרת לי.

בשדי חמד, הרחיב על כך בעוד כמה מקומות, כגון במערכת הלמ"ד [ב'כללים' דף שני ע"ב] וז"ל, אשתמיטתיה, לשון זה אין בו זלזול, והוא לשון נקיה ודרך כבוד, לומר דבאותה שעה נשמט ממנו דבר זה, כי השכחה היא טבע אנושית, כוללת כל האישים.

הוא מביא שם, מרן מוהרד"ף – זהו מה"ר דוד פארדו – בספר מכתם לדוד, חשיב לשון זה העדר כבוד, והוכיח את מר תלמידו הרב נהר שלום על זה. ואני הדל כתבתי להצילו, על פי דברי חוט השני הנ"ל. ועתה ראיתי למרן מוהרד"ף עצמו, בספרו ספרי

החשבון. אם זאת תשובה על מהרי"ן, זאת תהיה תשובה גם על הב"י.

הרי רבים – מהר"י עיאש והברכי יוסף וכו' – תמהים על מ"ש מרן בבית יוסף [סימן רצ"ו] וז"ל, כתוב בארחות חיים, נשים אין מבדילות לעצמן, דאין הבדלה תלויה בשמירת שבת, אלא רבנן אסמכוהו אקרא. והרב רבינו יונה כתב, דכשם שחייבות בקידוש, חייבות בהבדלה.

לא מוזכר כאן בהדיא את ההיקש, של זכור ושמור. אפשר להבין לפי פשטות המלים, כי הסיבה שהנשים אינן חייבות בהבדלה, היא בגלל שההבדלה אינה תלויה בשמירת שבת. מי שקורא זאת בפשטות, הוא לא מקשר זאת.

והראיה, שהב"ח כאשר הביא את דברי הב"י בזה, הוצרך להסביר את דבריו בזה"ל, ונראה דמחלוקת זה, תלוי במחלוקת שהביא הרב המגיד ר"פ כ"ט דשבת, והוא שהרמב"ם סובר שההבדלה ג"כ דבר תורה, מדכתיב זכור את יום השבת לקדשו, פי' זכרהו זכירת שבת וקידושו, וצריך לזכרהו בכניסתו וביציאתו, בכניסתו בקידוש היום וביציאתו בהבדלה.

דלפי זה, כשם שחייבות הנשים בקידוש היום ד"ת, אע"פ שמ"ע שהזמן גרמא הוא, מדכתיב זכור ושמור, כל שישנו בשמירה ישנו בזכירה, ה"נ חייבות בהבדלה ד"ת.

ולפי' אפילו כשהנשים הן לעצמן, בלא אנשים, חייבות בהבדלה, כשם שחייבות בקידוש היום.

אבל יש גדולים חולקים, שאף באנשים אין מצות הבדלה אלא מדברי סופרים, הלכך נשים פטורות אף מדברי סופרים, דכיון דמצות עשה שהזמן גרמא בדאורייתא נשים פטורות, לפיכך לא חייבו חכמים לנשים בהבדלה דזמן גרמא הוא. וזה דעת א"ח, שכתב בתחילה נשים אין מבדילות לעצמן, פי' כשהן לעצמן אין חייבות להבדיל, דאין הבדלה תלויה בשמירת שבת, דנימא הואיל וישנן בשמירה ישנן בהבדלה, דאין תלוי זה בזה, אלא רבנן אסמכוהו אקרא, כלומר אסמכוהו אקרא באנשים דחייבין מד"ס. אבל נשים פטורות אף מדברי סופרים כשהן לעצמן בלא אנשים, מטעמא דפי'.

ואע"ג דהרב המגיד כתב, דלדברי הכל אחד אנשים ואחד נשים חייבים בהבדלה, דאי הבדלה מן התורה כהרמב"ם, נפקא לן חיובא לנשים מהתם.

ואם הוא מדבריהם, דומיא דקידוש תיקנוה. הנה בעל ארחות חיים, בסברא הראשונה שכתב, אינו סובר כן, אלא דאם הוא מדבריהם, לא תיקנוה אלא באנשים, ולא בנשים כלל, ואינן חייבין כלל בהבדלה כשהן לעצמן.

אבל בש"ע כתב וז"ל, נשים חייבות בהבדלה, כשם שחייבות בקידוש. ויש מי שחולק. וכתב הרב בהגה"ה, על כן לא יבדילו לעצמן, רק ישמעו הבדלה מן האנשים עכ"ל. מבואר שהבין, שמ"ש הא"ח בסברא הראשונה, נשים אין מבדילות לעצמן, היינו לומר דאסורין לעצמן, ולכן אמר ע"כ לא יבדילו לעצמן, רק ישמעו הבדלה מן האנשים.

ושרי ליה מאריה, למה לא יבדילו לעצמן, דבין שהנשים חייבות מן התורה, ובין שהן אינם חייבות מד"ת אלא מד"ס, ואפי' אינם חייבות כלל אפי' מד"ס, למה לא יבדילו, להוציא את עצמן מה שהן חייבות מד"ת או מד"ס. ואפילו אינם חייבות כלל, מכניסות עצמן בחיוב, כמו בשופר ולולב, וכי היכי דמזמנות לעצמן, כדלעיל בסי' קצ"ט. הכי נמי מבדילות לעצמן, במכל שכן. אלא הדבר ברור, דאין מבדילות לעצמן פירושו, אינן צריכות להבדיל לעצמן, דחיובא דרבנן אינו אלא באנשים ולא בנשים. ומיהו המנהג הוא, דאפילו כשהן לעצמן, חייבות בהבדלה. ושומעין הבדלה מפי אנשים. ומכל מקום, אם האשה יכולה להבדיל בעצמה, מבדלת בעצמה. ואפילו יש שם אנשים שיכולה לשמוע מפייהם, אפי' רשאה ושלטאה להבדיל לעצמה כדפרישית.

לפי המהלך שלו, א"כ מה רוצים מהב"י? הוא לא קישר זאת. לא עשה את 'החשבון' הזה. הוא ידע את דברי הרמב"ם והרב המגיד, רק שהוא לא חשב כי הדבר קשור אל המחלוקת הזאת. אלא מאי, ברור כי הא בהא תליא. ולכן הדבר לענ"ד גרע טפי. כי זה איהבנה. וע"ע לבושי שרד, מה שהוסיף ביאור על דברי הט"ז, דוק והבין.

גם בספר נזירות שמשון [שם סימן רצ"ו] כתב בזה"ל, ויש מי שחולק, הנה להרמב"ם [שבת כ"ט א'] דקידוש והבדלה שווים והם מדאורייתא, א"כ גם האנשים והנשים שווים. ואפילו מאן דסבירא ליה שהוא מדרבנן, מכל מקום אין חילוק בין האנשים לנשים, כמו שכתב הרב המגיד שם בריש פרק כ"ט מהלכות שבת. גם המגדל עוז [שם] הביא ראיה

שערי יצחק – השיעור השבועי

ראה את הגהות הרמ"א, הוא מקביל לדבריו. אמנם הרמ"א כתב 'לא יבדילו', והוא כתב 'טוב שישמעו'. הוא יותר נזהר. שִׁפְן מדבריו משמע כי רק טוב לעשות כך, אבל אם אין שם מי שלא הבדיל, יבדילו בעצמן, ואך יש לחוש לסברת החולקים, באופן שלא יהיה נגד סברת הסתם שהיא העיקר.

אבל למשל, בעל פלא יועץ בספרו 'חסד לאלפים' [ס"ק ד'], הוא ג"כ כתב כמו הרמ"א. וכן מהר"ח פאלאגי, בספרו כף החיים סימן ל"א אות י"ד, הוא ג"כ חושש לכך שיש אומרים כי הנשים פטורות. גם בס' זכור לאברהם – אלקלעי – ח"א מערכת הבדלה דף כ"ו ע"א, הוא ג"כ חושש לכך. כולם ספרדים, והם חששו לדעת הרמ"א, בגלל העניין של ספק ברכות, שזהו דבר שאינו פשוט. אפילו שזה נראה נגד מרן הש"ע.

הערה מהקהל: לשיטתם יש לחשוש מאד לסב"ל. תשובת מרן שליט"א: נכון. בעזרתו יתב' עוד מעט נגיע, אל 'השורה האחרונה'. הדברים יתבררו לאט לאט בהמשך. נלך לפי הסדר.

*

בספר זית רענן על שתילי זתים [שם] הביא את דברי מהרי"ץ, וכתב שדבריו תמוהים. וזה לשונו, אחר המחילה לא זכיתי להבין דבריו, דא"כ כשהנשים כבר יצאו יד"ח, נמצא שהנשים לא יבדילו כלל, והלא בזמנו בדרך כלל הנשים לא היו יודעות להבדיל.

טענתו היא, מה יהיה אם אין מישהו שעדיין לא יצא יד"ח, אין לה שכנים כאלה שהיא תלך לשמוע מהם, מה היא תעשה? היא לא תבדיל? והרי אנחנו פוסקים, שהנשים חייבות.

אבל בעצם, כפי שכבר אמרנו בשיעור קודם, זאת איננה שאלה. כי היא יכולה להגיד ברוך המבדיל, ובכך היא יוצאת ידי חובה. רק הבאתי בפניכם את השאלה שלו.

בהמשך הוא כותב, ועצת המג"א שיכולות להמשיך על עצמן חיוב כנז"ל, בודאי לא שייכה אליבא דמהרי"ץ, דלדידן אין הנשים רשאיות לברך כלל על מצוות עשה שהזמן גרמא.

עוד יש לתמוה על מהרי"ץ, נאמן ביתם של הרמב"ם ומרן, היאך עזב סברתם דנשים חייבות בהבדלה.

להרמב"ם, גם הראב"ד לא השיגו. א"כ הארחות חיים [הלכות הבדלה סימן י"ח] – הרי הארחות חיים ראה את דברי הרמב"ם, שכ"ה מביאור בספרו במקומות רבים – שכתב מסברתו לחלק, בלי ראייה, בודאי אין לחוש לדבריו נגד הרמב"ם ורבינו יונה [הובא בב"י סוף הסימן] ושאר פוסקים. ולכן אפילו הבדילו האנשים כבר לעצמם, מותר להבדיל לנשים. דלא כמ"א [סוף הסימן] גם לא כרמ"א וב"ח [סוף הסימן].

וזה ברור שנעלם מכולם בעת הזאת דברי הרמב"ם והרב המגיד הנ"ל.

הוא מביא את השלחן ערוך, ואת הארחות חיים ואת רבינו יונה, ואת הרמ"א, וכותב כי ברור שנעלם מכולם דברי הרמב"ם והרב המגיד. כי היה פשוט לו, שאם הם היו נזכרים שהרמב"ם כתב שההבדלה מדאורייתא, אזי פשיטא שזהו מה שהיה צריך לצאת מכך. אלא מאי, נשמט מהם כל הכיוון הזה.

יתירה מכך. כידוע, מהרי"ץ זיע"א, כל רז לא אָנִים ליה מספרי הפוסקים. כך כתב בנו הדיין מהר"ר אברהם, בתשובה שבסוף שו"ת פעולת צדיק. אם כן, אין יכול להיות, שהוא לא ראה אותם. הרי הפרי חדש [בליקוטים סימן רצ"ח סק"ה] הביא במפורש את דברי הרמב"ם הללו, והאריך הרחיב בדבר. וגם השתילי זתים [בסימן רצ"ו] – שהיה אחד מרבותיו של מהרי"ץ בימי חרפו – הביא את הרמב"ם הזה. וכי פתאום מהרי"ץ לא ראה את ספריהם? מה קרה?

השת"ז כתב שם בזה"ל, ופרי חדש פסק שחייבות מדרבנן, ולהרמב"ם [פכ"ט מהלכות שבת הל"א] מדאורייתא. ויכולות להבדיל לעצמן.

לכן אנחנו אומרים, (כמו שהזכרתי כבר בשיעור קודם יעו"ש), כי את כל זאת מהרי"ץ ידע, אלא שהוא הביא בקצרה רק את מה שנראה לו עיקר להלכה ולמעשה. ועוד מעט נראה בעזרה"ת, מה בפועל צריך להיות לדין הלכה למעשה.

מהרי"ץ חשש לדעת החולקים.

وهוא איננו היחידי. ישנם רבים מגדולי הספרדים, שהם גם כן חששו.

הזכרנו כבר את ספר חמדת ימים, כפי שהביא אותו כבר מהרי"ץ עצמו.

כמו־כן מהריק"ש – זהו מהר"ר יעקב קאשטרו, תלמיד מובהק של־רדב"ז במצרים – הוא ג"כ כתב בזה"ל, טוב שישמעו מאחד שלא הבדיל. הרי הוא

אבל בפועל, מהרי"ץ לא פסק להגיד כך, כי למהרי"ץ די ב'המבדיל', שיוצאים בכך ידי חובה מן התורה, וכמו שהסברנו בס"ד.

ג' סיבות להכרעת מרן שליט"א לדינא, כי גם הנשים יכולות וצריכות לברך על ההבדלה.

מסקנא לדינא, כי בכל זאת אנחנו אומרים, שהנשים יכולות וצריכות לברך, וכמו שהעלינו בס"ד בשלחן ערוך המקוצר [סימן ס"א ס"ס ה'] בזה"ל, אשה שיודעת להבדיל בעצמה, ואין לה איש שעדיין לא יצא ידי חובת הבדלה שתשמע ממנו, תבדיל היא, ותאמר כל הברכות ואפילו מאורי האש, ותשתה כדין יעו"ש. בעז"ה ברצוני להגיד על כך, שלוש סיבות.

ראשית, ישנם הרבה אחרונים האומרים, כי גם לפי הרמ"א – שמהרי"ץ הלך כמותו, חשש לדבריו – שהנשים לא יבדילו, אין כוונתו לומר שאסור להן להבדיל, אלא לכתחילה שלא יבדילו. דהיינו, שבשעת הדוחק, אין הכי נמי, צריכים למצוא פתרונות.

ודייקנו זאת, מכך שמהרי"ץ העתיק את החמדת ימים, והוא השמיט את המלים 'ספק ברכה לבטלה'. ואמרנו, כי מסתבר שהדבר אינו לחנם. לא אמרתי לך עד כדי כך, שזהו ספק ברכה לבטלה.

בספר הלכה ברורה, באוצרות יוסף [דף נ"ט], הביא את אלה אשר אומרים כך. הוא ב"ה סלל כאן את הדרך, ואני יכול לבנות על מה שהוא כותב.

הוא כותב כך, עיין בהגהות הגאון רעק"א [סימן תפ"ט סק"ד, בש"ע ס"ט] שכתב להוכיח מדברי הרמ"א [סימן רע"א סעיף ה'] דסבירא ליה דהבדלה דאורייתא, ומחמת כן כתב שדברי הרמ"א כאן שנשים לא יבדילו לעצמן, היינו לכתחילה לחוש לחומרא לסוברים דהבדלה דרבנן ונשים פטורות, אבל מעיקר הדין מבדילות לעצמן, דהבדלה דאורייתא, דזכור היינו בכניסתו וביציאתו, וממילא נשים חייבות מהיקשא, דכל שישנו בשמירה הן. וכן כתב מדנפשיה התורת שבת [סימן רצו ס"ק י"ב] הנ"ל, שאף בדעת הרמ"א יש לבאר שאין להחמיר בזה אלא לכתחילה, שהרי לא כתב לשון "אסור" להן להבדיל בעצמן, והיכא דאי אפשר מודה דמבדילות לעצמן.

[וצ"ל שגם מהרי"ץ סובר דנשים חייבות בהבדלה, רק נתן עצה טובה לכתחילה שישמעו הבדלה מן האנשים, כדי לצאת מן המחלוקת. פסקא זאת האחרונה, הוסיף העורך, והתברר כי היא תוספת במהדורא החדשה, ולכן לא ראיתיה בזמן השיעור, רק כעת בעת הכנת השיעור לדפוס. וזה כפי דרך הסיבה השנייה שהעלינו לקמן. יב"ן].

לגבי השאלה האחרונה, כבר ענינו עליה לעיל, כי הרבה נאמני בית' של גדולי הספרדים, אשר הולכים בדרך כלל אחרי מרן הש"ע, הם בכל זאת חששו בנ"ד לדעת הרמ"א, בגלל ספק ברכות. וגם מהרי"ץ חשש. ורואים כבר מלכתחילה, כי כאשר הוא הביא את הרמב"ם, שהבדלה מדאורייתא, בכל זאת הוא הביא גם את החולקים. למרות שהוא הביא את הרמב"ם במפורש. רואים כי הוא חשש לדבר הזה.

ולגבי ההערה, כי המגן אברהם אשר אמר כי אפשר לברך, להמשיך חיוב, לדין הדבר אינו שייך. הנה הארכתיו כבר על כך בס"ד, בעיני יצחק בהלכות ראש השנה [סי' ק"ו אות מ"ט]. הרי ישנן מצוות רבות, שהנשים פטורות מהן. למשל, ישיבה בסוכה. וכן הלל, אפילו בחנוכה אנחנו פוסקים כי הנשים פטורות מקריאת ההלל. וכמ"ש בס"ד בשו"ת עולת יצחק ח"ג. ואם אשה רוצה בכל זאת לקרוא את ההלל, הדבר מצויין, היא תקבל שכר על כך. אבל, בלי ברכה. כי היא אינה יכולה להגיד, אשר קידשנו במצוותיו וציונו' לישב בסוכה, וכן וציונו' לגמור את ההלל, שהרי היא איננה מצויה. אם תקרא את ההלל, טוב מאד, זאת מצוה עצומה, אבל לומר וציונו' זהו דבר שקר.

בשלמא לדעת רבינו תם, שהאשכנזים פוסקים כמותו, הם סוברים כי האשה כן יכולה לברך, כי וציונו' לדידהו אין הכרח שפירושו שציוה אותי, אלא את עם ישראל, באופן כללי. בסדר. לשיטתם, אם זהו הפירוש, הדבר יפה. אולם לדין, שאנחנו פוסקים כי הנשים אינן מברכות, כיון שהמלה וציונו' זה שקר, א"כ בנדון דידן לגבי המבדיל, הרי אין את הבעיא הזאת. בברכת המבדיל בין קודש לחול, אין את המלה וציונו'. א"כ העצה הזאת, היא בודאי טובה לנו.

ענית לפי מה שהוא שואל, שלא יכול להיות לדין שהן יכולות להמשיך על עצמן חיוב.

שערי יצחק – השיעור השבועי

[מכאן קשה על הכף החיים שפסק להחמיר בזה, הלא הוא מבני בגדד, וקיימא לן דבמקום מנהג לא אמרינן ספק ברכות להקל. ואף הוא כתב כך בהדיא בכמה מקומות, ובסימן י"ז סק"ב כתב שהמנהג פשוט אצל כל בעלי ההוראה לפסוק דבמקום מנהג לא אמרינן ספק ברכות להקל. ודוחק לומר שלא החמיר בזה אלא לאחר שעלה לארץ ישראל וראה שלא נוהגים שם כמנהג בגדד, דסוף סוף היה לו לכתוב שבמקום שנוהגים כך אין להחמיר, וכמו שחילק כך הוא עצמו בסימן רי"ט סק"ב נ"ב בין מקום שיש מנהג למקום שאין מנהג. איתמר.

ולדידי צריך לומר שלא מנהג כולם שם היה כך, כאשר מצינו בעלמא שני חכמים מאותה עיר ומעידים על המנהג זה היפך זה. גדולה מזו מצינו שהשיגו על הגרי"ח מחכמי עירו, באיזה עניין שאין המנהג כמו שכתב. יב"ן.

ומכל מקום כתב שנראה לו שאם האשה יודעת לברך, טוב שתברך ותבדיל לעצמה, ומשום דאין הנשים בנות סמכא לשמוע הברכה מתחילה ועד סוף מפי המבדיל.

ובספרו מקבציאל [שם אות נן] הרחיב יותר בביאור הדברים, וכתב, שלסוברים דהבדלה דאורייתא וילפינן לה מדכתיב זכור, זכרהו בין בכניסתו ובין ביציאתו, נשים חייבות בהבדלה מן התורה כמו אנשים. אבל לסוברים שמצות זכור אינה אלא רק לכניסת השבת, ועיקר הבדלה אינה אלא מדברי סופרים, יש מחלוקת אם הנשים חייבות בהבדלה, והעיקר שאפילו אם הבדלה דרבנן נשים חייבות בהבדלה כמו שחייבות בשאר דברים שתיקנו חכמים מפני קדושת השבת, ולכן יכולות להבדיל לעצמן, וגם מי שהבדיל בבית הכנסת ויצא ידי חובה יכול לחזור ולהבדיל כדי להוציא את הנשים.

ומכל מקום כתב שנראה לו שיותר טוב שאחד מבני הבית הזכרים לא יבדיל בבית הכנסת, אלא יבדיל בבית להוציא את עצמו ואת הנשים ידי חובה. וכל זה כשאי אפשר לנשים ללמוד להבדיל בעצמן. אבל אם אפשר להן ללמוד להבדיל בעצמן, עדיף טפי שיעשו כן, כיון שהנשים אינן בני סמכא כל כך שיזהרו לשמוע כל הברכות היטב מפי המבדיל מראש ועד סוף, ועוד שאם אינן מבינות לשון הקודש יותר טוב שיברכו בעצמן, שבזה יוצאות ידי חובה אף על פי שאינן מבינות.

ומבואר יוצא מדבריו, דסבירא ליה דאדרבה, עדיף טפי שהאשה תבדיל בעצמה, ממה שתשמע הבדלה מהאיש, אפילו אם עדיין לא יצא בעצמו ידי

ומה שכתב הגרע"א להוכיח מדברי הרמ"א [סימן רע"א סק"ה] דסבירא ליה דהבדלה דאורייתא, כן כתב להוכיח המגן אברהם [סימן רצט סק"ב], והביאו הגרע"א שם. וכן העיר התוספת שבת [סימן רצו ס"ק כ'] על דברי הרמ"א שכתב שלא יבדילו הנשים לעצמן, שהרי הוא עצמו פסק דהבדלה דאורייתא וכו' ע"כ.

בעל אוצרות יוסף שם דחה אח"כ את זאת, אבל אינני נכנס לכך, כי שערי תירוצים לא ננעלו. לא נכנס כעת לשדד עמקים, להתווכח. הם גדולי עולם, ובודאי שהם ידעו מה שאמרו.

אם כן, זהו מהלך אחד. יכול להיות, שגם מהרי"ץ הבין כך, הוא העתיק את המלים 'לא יבדילו לעצמן', ופירושו כי זהו לכתחילה.

שאלה מהקהל: לכאורה קצת דוחק לומר כך, דאם כן מדוע כתב מהרי"ץ שאם אין שם מי שלא הבדיל, יאמרו הנשים רק המבדיל בלא שם ומלכות. הלא כיון שאין איסור שיבדילו בעצמן, בכי האיי גוונא צריכות לומר כל סדר ההבדלה, לצאת ידי חובתן גם מדרבנן, וכדעת הסתם שהיא העיקר.

תשובת מרן שליט"א: כי בתימן זה לא מציאותי שאשה תדע להבדיל. אולי אחת מחמשת אלפים. משא"כ בזמנינו שכולן יודעות ומלומדות היטב.

דבר שני.

רבים נוהגים, שעושים הבדלה בבית הכנסת במוצאי שבת, או במוצאי יום הכיפורים. אני מדבר על ארץ תימן, בהרבה בתי כנסת היו מבדילים בפרט במוצאי כיפור, ובכל זאת בביתם הם היו חוזרים ומבדילים לנשים. דהיינו, ישנו לנו כבר 'מנהג', כי נהגו כך.

אף אצל הספרדים נהגו כך. על כל פנים, הבן איש חי כותב זאת, כי בעיר בגדאד נהגו ככה. אנשים שכבר יצאו ידי חובה, בכ"ז הם היו חוזרים ומבדילים בביתם, כדי להוציא את הנשים ידי חובה. והרי גם בתימן, הנשים לא ידעו לקרוא מן הסידור, ולא לברך בעל-פה.

גם באוצרות יוסף הביא זאת שם [בדף ס"ב] בזה"ל, והבן איש חי [שנה ב' פרשת ויצא אות כ"ב] כתב, דקיימא לן להלכה, דהנשים יכולות להבדיל לעצמן. ולא עוד, אלא שגם מי שהבדיל בבית הכנסת ויצא ידי חובה, יכול להבדיל לנשים. ושכן העלה החיד"א, ושכן נוהגים בבגדאד.

חובת הבדלה והוא בודאי בר חיובא, ומשום שיש לחוש שלא תשמע ההבדלה כראוי.

אינני מבין זאת כ"כ. אם טוב שהאיש יברך, מכיון שהאשה איננה מקשיבה, א"כ מה הם עושים בקידוש? אם בהבדלה הן אינן מקשיבות, גם בקידוש הן לא יקשיבו. לא מובן. עכ"פ כך הוא כותב.

הערה מהקהל: בקידוש הוא מוציא יד"ח גם את עצמו, א"כ גם אם הן ידברו, הברכה איננה לבטלה. משא"כ בהבדלה, יכולה להיות הברכה לבטלה, כי הוא כבר יצא יד"ח.

תשובת מרן שליט"א: אולי אתה מתרץ טוב. אתה אומר, כי אולי הוא עשה זאת רק בתורת צירוף. נראה שהינך צודק. עדיף ככה, בצירוף העניין הזה. בקידוש אמנם ג"כ ישנו חשש כזה, אבל בכל אופן לדידיה זה בודאי לא תהיה ברכה לבטלה. מה שאין כן בהבדלה, אם היא לא תקשיב, הוא בירך לבטלה כיון שהיא לא יצאה ידי חובה. זהו החשבון שלו. יפה. זהו תירוץ טוב.

ולענייננו זאת הסיבה השנייה, כי בעצם כבר ישנו מנהג כזה בהרבה קהילות, וגם אצלנו. בכך אני מחזק את דברי, שהן יכולות וצריכות להבדיל, אפי' אליבא דמהרי"ץ.

*

דבר שלישי.

אמרנו לעיל, כי גאון עוזנו ותפארתנו מהרי"ץ זיע"א, כל רז לא אניס ליה מספרי הפוסקים. אבל מי אינו יודע, כי ישנם כמה וכמה ספרים אשר נדפסו ונתגלו רק אח"כ במשך הדורות, שלא היו אפילו לנגד עיני מרן הבית יוסף. כמה שמרן הב"י העלה ואסף ספרים, מה שהוא הביא בספרו בית יוסף, מ"מ אפשר לפעמים בפרט כיום למצוא פי עשר, או יותר, ספרים שהוא לא הביא אותם. לכן ישנה מחלוקת גדולה, בעניין 'אם מרן הבית יוסף היה רואה'. אפילו לגבי מרן הב"י ישנו ויכוח, האם הוא היה חוזר בו? בזמנו כתבתי [בעיני יצחק על ש"ע המקוצר סי' ע"ב הערה ז' דף ר"נ אות ד'], כי לפי השיקול הזה, אם הדבר כך, אזי אנחנו צריכים 'שלחן ערוך' חדש. כי כמעט בכל סעיף, ובודאי ברוב הסימנים, יש מקורות חדשים. ישנם כאלה החושבים אחרת, אולם לענ"ד הדבר ברור כשמש בצהרים, לפי כל הספרים אשר נדפסו במשך הדורות מכת"י. אבל כלפי מהרי"ץ, בודאי אנחנו אוחזים כך, כי אם הוא היה רואה

שישנם הרבה פוסקים - כמעט כל הפוסקים - הסוברים שהנשים חייבות בהבדלה, אזי הוא היה מודה.

בספר הלכה ברורה, סידר אותם כסדר [שם בדף נ"ו] וז"ל, לדעת רבים מרבתינו הראשונים, נשים חייבות בהבדלה כאנשים. וכן הוא לדעת הרמב"ם שכתב שמצות ההבדלה היא חלק ממצות זכירת יום השבת בכניסתו וביציאתו. וכן כתבו בהדיא הראב"י, ורבינו יונה שהובא בבית יוסף, ורבינו אשר ורבינו יצחק אבן גיאת שהובאו בארחות חיים, והחינוך והמאירי והמאורות והריטב"א ומהר"ם חלאוה והמגיד משנה ורבי' דוד אבודרהם. וכן דעת הסמ"ג [עשין כט] וספר השלחן [הלכות סעודה שער שמיני] שכתבו כדברי הרמב"ם דקידוש והבדלה שניהם ממצות זכירת השבת בכניסתו וביציאתו. וכן מוכח מדברי רש"י [נזיר דף ד. ד"ה והרי'] שהביא בשם הגמרא בפסחים [דף קו.] דקידוש והבדלה על היין הווי מדאורייתא, דילפינן לה מדכתיב זכור את יום השבת לקדשו, זכרהו על היין, אין לי אלא בכניסתו, ביציאתו מנין, תלמוד לומר את יום וכו'. וכן הביא הרי"ד בתוספותיו [פסחים דף קו.] ובספר המכריע [סימן עא] בשם השאלות [שאלתא קסו], שגרס כן בגמרא, אין לי אלא בכניסתו, ביציאתו מנין וכו'. [ואינו בשאלות שלפנינו]. וכן גרס רבינו אליהו מלונדריש [ברכות עמוד ח"פ] וכו' יעו"ש.

כמעט כל הפוסקים, ולא רק ראשונים אלא גם אחרונים, סוברים שהנשים חייבות בהבדלה.

אם מהרי"ץ היה רואה את כל זה, חושבני שהוא היה מודה.

שאלה מהקהל: מאי שנא מהרי"ץ ממרן וכדלעיל. תשובת מרן שליט"א: המלאך מגיד מישרים אמר לו למרן מעיקרא שהשלחן ערוך שלו יתקבל בעולם. מהרי"ץ עצמו כתב שקיבלנו אף בתימן הוראות מרן, זולת במקום שהמנהג והמסורת שלנו מקדם אינה כמוהו. ונזהר שלא לחלוק מעצמו עליו, זולת בהכרח כשלא מצא דרך לנטות ימין ושמאל, כגון לגבי גרס כיבוי בשבת, כיעויין שו"ת עולת יצחק [ח"ב סימן פ"ד], ובפסקי מהרי"ץ [חלק חמישי הלכות יום טוב סעיף כ' דף ס"ז] שכתב אחר נשיקת רגלי מר"ן וכו'. ובעניין צדקתך בשבת, כתב שאילו היה חול לא היו אומרים בו במנחה נפילת פנים וכו' כידוע.

שערי יצחק – השיעור השבועי

דברים, ע"פ מ"ש בספר גט פשוט באהע"ז [סימן קכ"ט אות י"ג] והטעם כתבו האחרונים מפני שיש כנגד חזקת אשת איש חזקה דאשה דייקא ומינסבא שהיא מרעת את חזקת אשת איש, וכמ"ש ר"ת בתוס' במסכת כתובות [דף כב:]: ולכן אם יש עוד ספק ספיקא יש להתיר. כיון שספק א' עושה את האיסור כמחצה על מחצה, וכאשר יש עוד ספק נעשה רוב להתיר. עיין בספר עמודי כסף [בכללי הס"ס סימן י"א]. ובשו"ת רעק"א [סימן ל"ז]. ובשו"ת נודע ביהודה חלק אהע"ז [סימן מ"ג] וכו' עד כאן.

*

מי שיעיין באוצרות יוסף [דף ס"ה], יראה כי הוא הביא הרבה נימוקים וחשבונות, לעניין חיוב נשים בהבדלה ובברכה, מדוע הדבר כך. אלו דברים חשובים מאד, וכדאי שמי שמעיין בזה, שיהיה לו זאת ממול העיניים.

מובא שם כך, ולענין הלכה נראה, שלמנהג הספרדים ועדות המזרח, בודאי דנקיטין כדעת מרן השלחן ערוך שנשים חייבות בהבדלה. ונראה שאין לומר בזה ספק ברכות להקל אפילו נגד הוראות מרן השלחן ערוך, שהרי לפי מה שנתבאר לעיל, אליבא דהרמב"ם דסבירא ליה דההבדלה והקידוש מצוה אחת הן, לקדש את השבת בכניסתו וביציאתו, הדבר פשוט שנשים חייבות בהבדלה מדאורייתא, כשם שחייבות בקידוש. וגם לראשונים הסוברים דהבדלה דרבנן, יש לומר שתיקנו חכמים הבדלה דומיא דקידוש, וכמו שנתבאר לעיל בשם המאירי והריטב"א והמגיד משנה, ורבים מהראשונים כתבו בהדיא שנשים חייבות בהבדלה, וכן הסכימו רוב האחרונים.

ואם כן מאחר שכן דעת רבים מרבתינו הראשונים, וכן דעת מרן השלחן ערוך, וכן הסכימו רבים מרבתינו האחרונים, כן יש להורות, (ומלבד הארחות חיים בשם הר"ש והיש אומרים שהביא בספר המאורות, לא מצאנו בראשונים מי שיאמר שנשים פטורות מהבדלה).

ולדעת רבים מהראשונים היא מצוה דאורייתא, ובכיוצא בזה לדעת רבים מהפוסקים לא אמרינן ספק ברכות להקל.

ועוד שלפי המבואר יש בזה ספק ספיקא לחומר לחייב את הנשים, דשמא הבדלה דאורייתא והיא

אפילו הספרדים, למרות שהם הכי מחמירים בעניין ספק ברכה לבטלה, עד כדי כך שכתבו כי גדולי הספרדים מתייחסים לספק ברכות' – החמירו בו – כמו ספק אשת איש. ויש שהוסיפו כי הדין עמהם, כי אחז"ל שכל העולם נזדעזע כאשר הקב"ה אמר לא תשא וגו'. בפרט להסוב' שאיסור ברכה לבטלה הוא מדאורייתא.

לכן הם מחמירים מאד בעניין ספק ברכות, אפילו נגד רוב הפוסקים. וישנו אפי' מאן דאמר שסובר, כי זה אפי' נגד פוסק אחד. דהיינו, אם ישנם מאה פוסקים האומרים לברך, ואחד האומר שלא לברך, חוששים לדעתו. אך דבר זה לא התקבל, לגבי אחד. אבל לגבי שני פוסקים, הדבר כן התקבל אצלם. הם כ"כ החמירו בדבר. [משא"כ אנחנו ברוב סומכים לברך, וכן בספק ספיקא, והם בנ"ד כולם פסקו לברך, וכן בספק ספיקא, כמו האשכנזים].

אולם בעניין דידן, חזינן שאינם חוששים, והם פוסקים לברך. כי הם ראו שכך דעת רוב ככל הפוסקים.

להרחיב את היריעה, ולגבי ההשואה לאיסור אשת איש, כדאי להביא מתוך מה שכתוב בפסקי תשובות דברי בניהו (דיין) [הלכות תערובות דף תפ"ז], שאלה תתע"א], נחלקו הפוסקים אם אומרים ספק ספיקא באופן דאיתחזק איסורא. דעת הש"ך לאסור ועכ"פ העלה שאם יש ג' ספקות יש להתיר אמנם דעת הט"ז ועוד ס"ל דאין להתיר אף אם יש ג' ספקות ויותר דכיון שאיתחזק איסורא אין להוציא מחמת האיסור ע"י כמה ספיקות. אך הפרי חדש וכן בכרתי ופלתי ועוד, חלקו על דבריהם וס"ל שיש להתיר בספק ספיקא גם אם הוא במקום דאיתחזק איסורא, ואף במקום שסותר את החזקה כי שני ספיקות בדאורייתא הוי כספק אחד בדרבנן דמקילים אף באיתחזק איסורא. ולענין דינא העלו האחרונים שאם יש הפסד מרובה או שהוא שעת הדחק יש להתיר בס"ס אף באיתחזק איסורא, עיין מהרימ"ט חלק ב' חיו"ד [סימן ב']. ובחקרי לב חיו"ד [סימן ק"ל]. ובזבחי צדק [סימן ק"י אות ק"ל]. ובספר רב ברכות [מערכת הסמך].

ונחלקו הפוסקים אם יש להתיר בספק ספיקא במקום דאיתחזק איסור אשת איש או לא. דהפני יהושע בקונטרס אחרון כתובות [סימן מ"ו] ועוד, כתבו שאין להתיר. אמנם חכמי הספרדים נהגו להתיר אשת איש ע"י ספק ספיקא בעיגונא ובעוד

יבדילו הנשים לעצמן. ועיין עוד בחזון עובדיה שבת חלק ב' [עמוד רנה והלאה].

צריכים להדגיש. כי בעצם, מצד הדין צריכים לפסוק, שגם איש אשר כבר יצא ידי חובה, הוא יכול להוציא את הנשים. דהיינו, ישנם כאלה המבדילים בביהכ"נ, וצריך כוונה מפורשת לא לצאת, ורוב האנשים אינם חושבים את זה. צריך לכוון במפורש שלא לצאת, וכדאי גם להוכיח זאת, דהיינו כגון שלא ייחנה מאור הנר, אפילו שהוא נמצא שם בעת ההבדלה. והוא – האוצרות יוסף – מביא, שיענה ברוך הוא וברוך שמו. כי על ברכה שיוצאים בה יד"ח, חוששים להפסק ולא אומרים ברוך הוא וברוך שמו. דבר זה שנוי במחלוקת, האם זהו הפסק. אבל זאת ג"כ אפשרות. לגבי הבשמים אין בעיה, כי אפשר לברך ולהריח אפי' מאה פעמים, א"כ שיברך ויריח גם בבית. אבל בברכת בורא מאורי האש, שלא יסתכל באצבעותיו.

וכן פסק בשו"ת אור לציון חלק ב' [פרק כב אות ג'] שמנהג בני ספרד שנשים מבדילות, ונהגו שאף אם הבעל כבר הבדיל יכול להבדיל לאשתו ולהוציא אותה ידי חובה.

האמת היא, שנראה דזהו כבר עניין אחר. כי אם ישנו מנהג, לא אמרינן סב"ל. וכפי שאמרתי לעיל, גם אצלינו קיים המנהג הזה, אף כי לא אצל כולם. עכ"פ הדבר מחזק את העניין הזה, שהתקבל ככה להלכה. והוא מוסיף בהמשך, וכן פסק בספר מנוחת אהבה חלק א' [פרק ט' אות יג בהערה], שמכיון שרוב הפוסקים סוברים שנשים חייבות בהבדלה, וכן דעת מרן השלחן ערוך, ויש אומרים שנשים חייבות בהבדלה מן התורה, וסתם נשים אינן מתפללות ערבית, (וממילא חייבות בהבדלה מן התורה, ויש כאן חשש ביטול מצות עשה דאורייתא), אין לומר בזה ספק ברכות להקל. ודוקא היכא שהיא מחלוקת שקולה, יש לומר ספק ברכות להקל אפילו נגד הוראות מרן השלחן ערוך. ועוד, דהכא הספק הוא לענין המצוה ולא לענין הברכה. ועוד, שהסוברים שנשים פטורות היא דעת יחיד.

בכך אנחנו מחזקים, את מה שפסקנו להלכה ולמעשה.

נמצא שאמרנו בס"ד שלוש סיבות לכך, ואלו תמציתן.

חלק ממצות זכירת השבת וממילא נשים חייבות. ואם תמצא לומר דהבדלה דרבנן, שמא כהמאירי והריטב"א והמגיד משנה שתיקנוה דומיא דקידוש. וכיון שבאחד הספקות יש צד חיוב דאורייתא, והספק ספיקא הוא על עצם חיוב האשה במצות הבדלה, שפיר מהני ספק ספיקא לברך. (והוי דומיא דמה שכתב הבית יוסף בסימן תפ"ט לענין ספירת העומר, שאם יש ספק ספיקא לענין המצוה, ויש אומרים שהיא מצוה דאורייתא, שפיר דמי לברך עליה).

ועוד, שמכיון שדעת מרן השלחן ערוך שהאשה חייבת בהבדלה, הרי במקום שיש ספק ספיקא לברך נקטינן בזה כדעת השלחן ערוך, וכלל דספק ברכות להקל נגד הוראות השלחן ערוך אינו אלא בחד ספיקא, ולא כשיש ספק ספיקא לברך, וכמו שכתבתי בכמה דוכתי. (ועיין ציונים למה שכתבתי בזה, במפתח לכללי ספק ברכות להקל שבסוף הלכה ברורה חלק יב).

ועוד, שדעת כמה אחרונים דנקיטין תמיד בדברי השלחן ערוך אף במקום ספק ברכות, וכבר כתב מרן החיד"א בשו"ת חיים שאל חלק ב' [סימן טו], דאף דנקיטין דספק ברכות להקל אפילו נגד הוראות מרן השלחן ערוך, מכל מקום הרוצה לסמוך על דעת השלחן ערוך לברך, אין מזניחין אותו.

ועיין בשו"ת זרע אמת חלק ג' [חלק אורח חיים סימן כט] שכתב גם כן שיש בזה ספק ספיקא לחייב את הנשים. דשמא הבדלה דאורייתא, ושמא תיקנוה דומיא דקידוש. ולענין להבדיל בעצמן, אפילו אם תמצא לומר שנשים פטורות הרי יש אומרים שיכולות לברך על מצות עשה שהזמן גרמא, וכמו שכתבו בנדוננו הב"ח והמגן אברהם.

וכן פסק בשו"ת יביע אומר חלק ד' [חלק אורח חיים סימן כג], ומכל מקום כתב שלכתחילה נכון יותר שיכוין האיש שלא לצאת ידי חובה בהבדלה שבבית הכנסת, וטוב שיענה ברוך הוא וברוך שמו אחר ברכות השליח ציבור, כדי להוכיח כוונתו שאין דעתו לצאת ידי חובה בהבדלה שבבית הכנסת, ואז מבדיל בביתו לכולי עלמא. ומכל מקום גם אם יצא ידי חובת הבדלה, יכול לחזור ולהבדיל בביתו כדי להוציא את אשתו ובנותיו ידי חובה, אלא שבזה יותר טוב שאם יודעות להבדיל

שערי יצחק – השיעור השבועי

'נתיבות מהרי"ץ'. אשרינו מה טוב חלקנו. כי התחיל כאן גם הכולל נתיבות מהרי"ץ, לפני כמה שבועות, מראש חודש מרחשון, אברכים מצויינים בלעה"ר, שלומדים יורה דעה. הדבר בזכות ידידנו חתני הרב יאיר תם הי"ו, שהשתדל במאמצים גדולים מאד, מסר את עצמו להקים ולכונן את העניין הזה. וישנו עוד כולל 'נתיבות מהרי"ץ', של בני הרה"ג שאול הי"ו, אבל זהו כולל שלא רואים אותו... כל אחד בפע"צ. אבל גם הוא, 'זה הקטן גדול יהיה', הזרעים הללו יצמחו ויגדלו בעז"ה, הם עובדים כעת על סדר מועד. נקווה שנראה גם את הפירות שלהם בקרוב, בעזרתו יתב'.

יהי רצון שהקב"ה יזכנו, לאַקמא שכינתא מעפרא. אבא מארי זצ"ל סיפר לי, כי בזמנו שעלו לא"י מתימן, רב ספרדי אמר לו, מארי, אתה יודע, אנחנו הספרדים 'ירדנו'. האשכנזים ב"ה בסדר, אבל הספרדים ירדו. ענה לו אבא מארי, אם אתה אומר עליכם 'ירדנו', אנחנו התימנים 'ירוד ירדנו'. כל המקודש מחבירו, חרב מחבירו. לצערינו, אין מה להשוות, עם תפארת העבר.

וכיון שמצבנו טוב יותר ממצבם, צריך לומר שכוונתו באמרו שאנחנו התימנים ירוד ירדנו, לפי המעלה שהיינו בה בתימן, שהיתה הרבה יותר מהם. וכבר פירשתי כך דבריו באחד הספרים שיצאו לאור מקרוב על ידי אחד מבני מעכ"ת והסכים עמי, וכעת איני זוכר. איתמר.

אבל ב"ה אנחנו רואים, שחסדי י"י כי לא תמנו. בשנים האחרונות, ברוך ה', ישנה התחזקות גדולה מאד. לא רק בעולם התורה, אלא גם מבחינת הציבור התימני הכללי החרדי, שומרי תורה ומצוות, ב"ה ישנן קהילות רבות, וגם התעוררו לחזור לשרשים ולמסורת. דברים שלא פיללנו ולא מיללנו. לא חשבנו, שיהיו דברים כאלה, אבל עינינו רואות ב"ה שאם עושים לשם שמים, אזי מצליחים ורואים פירות. כן ירבה וכן יפרוץ, אמן כן יהי רצון.

הודעה חשובה!

שיעור זה הוקלד עפ"י שמיעה בעיקר,

נערך והגה לפי הבנת העורך.

לאור האמור, בכל ספק או שאלה המתעוררת

למעין בשיעור זה, יש לו לברר היטב את הדבר

להלכה ולמעשה אצל מרן שליט"א.

הערות ותיקונים יתקבלו ברצון.

פרטים בטלפון: 050-4140741

א' כוונת מהרי"ץ כמו שיטת הגרעק"א והתוספת שבת, כי זאת אינה ברכה לבטלה, גם לשיטתו.

ב' רבים נוהגים לברך ולהוציא יד"ח בבית, למרות שהם כבר שמעו את ההבדלה בביהכ"נ. רואים כי כבר נהגו כפי הדעות הללו.

ג' אילו מהרי"ץ ראה כי כמעט כל הפוסקים שוים בזה, שהנשים חייבות בהבדלה, ראשונים ואחרונים, אזי גם מהרי"ץ היה מודה.

כך נראה לי בס"ד להלכה ולמעשה, כי לכל סיבה כאן ישנו משקל, אפילו בפני עצמה. כלשכן בהצטרפות שלשתן.

שאלה מהקהל: מובן מדברי הרב שיש הבדל בין רבני הספרדים הקודמים, לבין אלו שאחריהם, כי הקודמים חששו לרמ"א.

תשובת מרן שליט"א: לא לזה התכוונתי. אמנם הבאתי לעיל כאלה מהם שחששו לרמ"א כמו מהרי"ץ, כדי לחזק את דבריו. אבל רבים מהם פסקו בהיפך, ובראשם החיד"א בברכי יוסף.

בשבת ישיבת 'איתן התורה' בעיר אלעד ת"ו, ופתיחת הרישום לשנת הלימודים הבאה.

ברוך הבא בשם ה' ידידנו הרה"ג יונה קלזאן הי"ו, ראש ישיבת איתן התורה בעיר אלעד ת"ו. לא ראיתי אותך כשנכנסת. כשאני בשיעור, אני 'בענני שְׁמִי'א'. אינני רואה אף אחד...

תגובת הרב קלזאן: הרב מלמד אותנו איך מוסרים שיעור.

תשובת מרן שליט"א: השם יזכנו. בעזרת ה'. יהי רצון.

שמחה גדולה לנו, כי ב"ה מתקיים בישיבת איתן התורה, מה שכתוב [במדבר כ"ד, כ"א] אֵיתָן מוֹשֶׁבֶת, וְשֵׁים בְּסֵלַע קִנְדָּה. כעת מדברים כבר לגבי ה'שיעור' הבא, השלב הבא, לקראת הרישום לשנה הבאה עלינו לטובה. ב"ה יש לישיבה שם טוב, הצלחת הישיבה מעל ומעבר, ב"ה בחורים חשובים משכמם ומעלה, מכל הבחינות. בלימוד התורה, וביראת שמים. אין גומרים עליהם את ההלל.

תדעו לכם, כי זכינו בזכות בית המדרש כאן, פעולת צדיק, לפריה ורבייה, ישנם אבות וישנם תולדות. ביהמ"ד כאן הוליד את 'איתן התורה', ואת הכולל